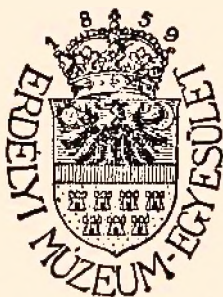

A SZOLNOKDOBOKAI ÁRPÁSTÓ HELYNEVEI

ÍRTA

MÁRTON GYULA

KOLOZSVÁR, 1945

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA

	Laj		Laj
1. Rusa Károly: Reményik Sándor	—	39. Balogh Artúr: A székely vallási és iskolai önkormányzat	—
2. Farkas Ernő: A dákok Trójánban	—	40. György Lajos: Emléksírgel magyar nyomai	—
3. Bily Árpád: Gyulafehérvár Erdély művelődéstörténetében	—	41. Dömblér Sándor: A cigányok temploma	—
4. Bily Árpád: A moldvai magyarság	—	42. Kristóf György: Bárd Eötvös József utazási Erdélyben	250.—
5. Szokolay Béla: A nagybányai művésztelep	—	43. Hofbauer László: Az Erdélyi Híradó története	—
6. Balogh Ernő: Kvare az Erdélyi macedone felső mediterrán gipszeiben	—	44. Kristóf György: Kazinczy és Erdély	—
7. György Lajos: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája, 1923. év	—	45. Asztalos Miklós: A székelyek őstörténete letelepülésükig	—
8. K. Sebestyén József: A brassói fekete templom Mátyás-kori címere	—	46. Varga Béla: Az individualitás kérdése	—
9. Kőröscsónyi János: Új adatok és új szempontok a székelyek régi történetéhez	—	47. Kemény Katalin: Erdélyi emlékiratok	—
10. Gál Kelemen: Brassai küzdelmek a magyarsághozsátok ellen	—	48. Dömblér Sándor: Vida György facetái	—
11. Tavasz Sándor: Erdélyi szellemi életünk két döntő kérdése	—	49. Oberding József György: A mezőgazdasági hitelkérdés rendezésére irányuló törekvések a román törvényhozásban	—
12. György Lajos: Két dialógus régi magyar irodalmunkban (1 hasonmással)	200.—	50. Szabó T. Attila: Közép-Szamos-vidéki halálnevek	—
13. K. Sebestyén József: A Becse-Gergely nemzetsége	300.—	51. Balogh József: Olasz falfestmények Gyulafehérvári	—
14. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája, 1926. év	250.—	52. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája, 1931. év	250.—
15. Gyárfás Elemér: A Supplex Libellus Valachorum	—	53. Kántor Lajos: Magyarok a román népköltészetben	—
16. Rónay Elemér: Kemény János fejedelem halála és nyugóhelye	—	54. György Lajos: Magyar anekdotáink Naszreddin-kapcsolatai	250.—
17. György Lajos: Egy átláthatatlan Panasz-antropo-számológ irodalmunkban	150.—	55. Veress Endre: Gróf Kemény József (1795—1855) (12 képpel)	400.—
18. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája, 1927. év	250.—	56. Kántor Lajos: Kölesdohatás a magyar és román népköltészetben	—
19. K. Sebestyén József: A középkori nyugati műveltség legkeletibb határai	—	57. Tavasz Sándor: A lét és valóság	200.—
20. Szabó T. Attila: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület XVI—XIX. századi kéziratos önévkönyvei	150.—	58. Szabó T. Attila: Adatok Nagyenyed XVI—XX. századi helyneveinek ismeretéhez (1 tórképvázlattal)	200.—
21. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1928. év pótlásokkal az 1910—1928. évről	250.—	59. Imre Lajos: A falunévelés irányelvei	—
22. György Lajos: A francia hellénizmus hullámai az erdélyi magyar szellemi életben	200.—	60. Veress Endre: A történetró Báthory István király (3 képpel)	250.—
23. Kántor Lajos: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület problémái	150.—	61. Boros György: Carlisc	—
24. Gál Kelemen: A nemzeti nevelés román fogalmazásában	—	62. Juhász Kálmán: Két kolozsmonostori püspököt a XVI. században	—
25. Tavasz Sándor: Klerikogárd személyisége és gondolkodása	—	63. Biró József: A kolozsvári Bánffy-palota és tervező mestere, Johann Eberhard Blummann (7 képpel)	600.—
26. Papp Ferenc: Gyulai Pál id. Bethlen János gr. körében	150.—	64. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája, 1932. év	250.—
27. Csádry Bálint: Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról	—	65. Jancsó Elemér: Az irodalomtörténetírás legújabb irányai	100.—
28. Biró Vencel: Püspökbizlet az erdélyi római kath. egyházmegyében	200.—	66. Kántor Lajos: Erdély a világháborút tükröző román irodalomban	—
29. Teleki Domokos gróf: A marosvásárhelyi Teleki-könyvtár története	—	67. Veress Endre: A moldvai csángók származása és neve	—
30. Hofbauer László: A Remény című zsebkönyv története (1839—1841)	—	68. Oberding József György: A Kolozsvári Gondoskodó Társaság	—
31. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája, 1929. év	250.—	69. Papp Ferenc: Gyulai Pál a kolozsvári ref. kollégiumban	—
32. Gyulai Farkas: A Döbrentes-pályázat és a Bánk bán	—	70. Ferenczi Miklós—Valentiny Antal: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája, 1933. év	300.—
33. Rajka László: Jókai „Törökvilág Magyarországon” c. regénye	150.—	71. Balogh József: Márton és György kolozsvári szobrászok	—
34. Temesváry János: Hét erdélyi püspök végrendelete	—	72. Kristóf György: Szabolcska Mihály Erdélyben	—
35. Biró Vencel: A kolozsmonostori belső jezsuita rendház és iskola Bethlen és a Rákóczy fejedelmek idejében	—	73. Lakatos István: Magyaros címek Brahma zenéjében	—
36. Szabó T. Attila: Az Erdélyi Múzeum-Vadud Begezős-kódex	150.—	74. Kristóf György: Eminescu Mihály költeményei	—
37. Kántor Lajos: Hivégai gróf Mikó Imre szöveze 1836-ban az Erdélyi Múzeum és az Erdélyi Múzeum-Egyesület megalakítása érdekében	150.—	75. Elró József: A honchidai Bánffy-kastély	—
38. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája, 1930. év	250.—	76. Juhász Kálmán: Műveltségi állapotok a Temesközben a török világban	120.—
		77. Rajka László: Jókai román tárgyú novellái	—
		78. Venczel József: A falumunka és az erdélyi munkamozgalom	—
		79. Valentiny Antal: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája, 1931. év	300.—
		80. Biró József: Magyar művészet és erdélyi művészet	—

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

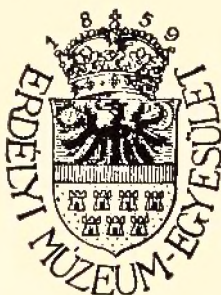

197

A SZOLNOKDOBOKAI ÁRPÁSTÓ HELYNEVEI

ÍRTA

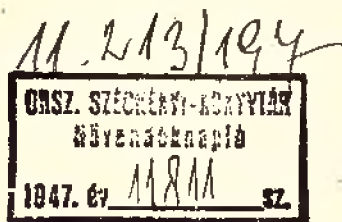
MÁRTON GYULA

KOLOZSVÁR, 1945

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA

Különlenyomat
 az ERDÉLYI MÚZEUM
 1945. évi 3—4. füzetéből

1.

Árpástó Déstől mintegy 19 km távolságra fekszik a Nagy-Szamos balpartján Magyardécse és Felőr szomszédságában, tehát az északkeleti peremén annak a területnek, melyet már az Erdélybe benyomuló magyarok birtokukba vettek.¹ A falu történetére vonatkozó okleveles adatok meglehetősen hiányosak és egyoldalúak. Neve 1362-ben fordul először elő *Arpasthon* alakban.² Területe eredetileg Magyardécse határához tartozott. E községnek 1269. évi határjáró oklevele szerint ugyanis Magyardécse határa akkor még egészen a Szamos balpartjáig terjedt. Árpástó helyét az oklevél „aqua palosa” néven említi. A falu alapításának és Magyardécse határából történt kiválásának pontos idejét nem ismerjük. Annyi bizonyos, hogy a XIV. század elején már ki kellett alakulnia, mert ekkor Tamás erdélyi vajda a falut határával együtt a csicsói várhoz csatolta [KÁDÁR, i. m. 69.]. Későbbi sorsáról még tudjuk, hogy a XVI. századtól a bálványosváralji, majd a szamosújvári vár uradalmához tartozott. Egyébként hosszú évszázadokon át mindössze a falu birtokosainak nevét tartalmazó feljegyzésekkel rendelkezünk. Ez az oka annak, hogy a falu történetére vonatkozó adatokat összegezve KÁDÁRnak is meg kell előgednie a birtokosok nevének felsorolásával [I. h.

¹ Vö. Makkai László, Belső-Szolnok és Doboka megye a középkorban, Szolnok-Doboka magyarsága (Szerk. Szabó T. Attila). Ds—Kolozsvár, 1944. 49—51.

² Kádár József, dr. Réthy László és Tagányi Károly, Szolnok-Doboka vármegye monographiája. Ds, 1901. II, 69. Mivel erre a munkára gyakran hivatkozom, helykimelés céljából KÁDÁR II. rövidítésben említem ezután. A többi gyakran használt művek rövidítése ez: *HétfTfn.* = Árvay József, A térszíni formák nevei a barcasági Hétfalu helyneveiben. Magyar Népryelv III (1941). és kny. Dolg. a Ferenc József Tud. Egyet. Magyar Nyelvtud. Intézetéből. 1942. 2. sz. — *KszgHn.* = Szabó T. Attila, Kalotaszeg helynevei. I. Adatok. Kolozsvár, 1942. — *KszgTfn.* = Árvay József, A térszíni formák nevei Kalotaszegen: MNyelv IV (1942). és kny. Dolg. a Ferenc József Tud. Egyet. Magyar Nyelvtud. Intézetéből. 1943. 9. sz.

Az adattári részben előforduló források rövidítése: *B.* = ENMLt. Gr. Bánffy I. Nemz. Fasc. 29., *Beth.* = MNMúz. Bethlen család levéltára, *Bor.* = EM. Br. Bornemisza család levéltára. Főoszt. V. 10. sz., *K.* = Kádár, II., *SzEm.* = Széki egyházmegye levéltára. — E forrásoknak a falura vonatkozó anyagát, Kádár adatit kivéve, Szabó T. Attila bocsátotta rendelkezésemre gyűjteményéből. Neki ezért is, továbbá a feldolgozás alkalmával nyújtott útbaigazításaiért is e helyen mondok köszönetet.

Egyéb rövidítéseim ezek: *á.* = árok, *e.* = erdő, *gyü.* = gyümölcsös, *h.* = híd, *k.* = kaszáló, *le.* = legelő, *ösv.* = ösvény, *p.* = patak, *r.* = rét, *sz.* = szántó, *sző.* = szőlő, *te.* = temető.

69—78]. A minket közelebbről érdeklő népiségtörténeti viszonyokról csak ennyit mond: „Lakosai kezdet óta magyarok voltak, kik templomukat még a reformációt megelőző időből építették kőből. A hitújítás korában a szájhagyomány szerint az ágostai, majd az ev. ref. s a XVI. század végén unitárius anyaegyház állott fenn, de már 1622-ben az ev. ref. esperes tart benne vizsgálatot“ [I. h. 79]. Hasonló szükséztűséggel emlékezhettek csak meg a falu lakosságának ma mintegy kétharmadát kitevő rumén népelemről is: „Az oláhság 1658 után kezd ide beszivárogni, gör. keleti hitet vallva. 1817-ben gör. kath. hitre térvén, templomukat fából a Szent Archangyalok tiszteletére szentelték föl. 1898 aug. 27-én összes felszerelésével együtt leégett. Anyakönyveit 1824 óta vezeti“ [I. h. 80].

KÁDÁR monográfiájának megjelenése óta Szolnok-Dobokára vonatkozó ismereteink öröndelenes bővültek. Gazdag adatanyagát rendszereztek, kiegészítették s ennek következtében ma már abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy e meglehetősen elruménosodott, de egykor erős magyar lakossággal rendelkező vidék múltjának legégetőbb s egyben legérdekesebb kérdését, mai népesedési viszonyainak kialakulását is vázolni tudjuk.³ Így tudjuk azt, hogy a megyének a Nagy- és a Kis-Szamostól délre fekvő részében egészen a XVII. század elejéig virágzó magyar élet volt. Ez összefüggő magyar tömbben csak itt-ott volt egy-egy jelentéktlenebb rumén sziget.⁴ A ruménség, Kővár, majd Máramaros és Moldva felől jöve, benépesítette ugyan a gyéren lakott Lápos és Csicsóvár vidékét, tehát a Nagy-Szamos balpartját, de egyáltalán nem veszélyeztetle a Szamos balpartján elterülő magyar tömböt.⁵ A XVII. század legelején kezdődő vérzivatarok előbb Mihály vajda és Básta hadainak, majd a II. Rákóczi György szerencsétlen kimenetelű hadjárata után betörő török-látár hordák pusztításai többek közt e vidék lakosságát is annyira megtépázták, hogy csak nagyobb méretű betelepítés után indulhatott meg itt az élet. Mivel a hadak útjával szolgáló folyóvölgyekben elsősorban magyarok laktak, természetes, hogy a pusztítások is elsősorban őket érték. Ugyanakkor a csicsóvidéki ruménség alig szenvedett valamit, a Lápos és Kővár vidéke pedig szinte zökkenő nélkül

³ Az itt következő vázlatot Makkai László i. m. és Jakó Zsigmond »Belső-Szolnok és Doboka magyarsága az újkorban« című tanulmánya (Szolnok-Doboka magyarsága, 45—70, illetőleg 71—130) alapján közlöm.

⁴ Ilyen volt például Alsó- és Felsőegres. Ezeket a Bethlenek alapították Szászbréte határában a XIV. században [Makkai, i. m. 57—8].

⁵ A csicsói vár környéke, továbbá a Lápos vidéke tudvalevőleg kiesett a magyarság megszálta területből. A magyar telepek átlépték ugyan észak felé a Nagyszamos vonalát s a jobbparton Kudu és Felőr közt hosszú sor magyar falu keletkezett, de ezeken túl már csak a hegyipásztor foglalkozású rumén elem számára volt alkalmas települési terület. Kivétel mindössze Magyarlápos és Domokos magyarsága képez. A vidék rumén megszállása egyébként már a XIV. század második felében megtörtént [Makkai László, Szolnok-Doboka megye magyarsága, Az EME dési vándorgyűlésének emlékkönyve (Szerk. Szabó T. Attila). Kolozsvár, 1943. 72—3]. A csicsói vár környékének rumének-től történt benépesítését elősegítette az a körülmény is, hogy a vár 1468-tól kezdve a moldvai vajdaké volt. A Kárpátokon átkelő rumén népesoportok igen tekintélyes része egyébként a XVI. század folyamán hagyta el hazáját, hogy így megszabaduljon a törökök sanyargatásaitól [Jakó, i. m. 94].

átvészelt a megye déli részére nézve oly veszedelmes időket,⁶ sőt a Kárpáton túlról érkező újabb, szinte megszakítás nélkül bevándorló rumén csoportok a ruménség számát Szolnok-Dobokában is a normális szaporulatnál jóval nagyobb mértékben növelték.⁷

Árpástó Szolnok-Dobokának ahhoz a részéhez tartozik, melynek lakossága, magyarsága is elszenvedte a fent vázolt vérvesztést. Helyzetét különösen súlyosbította az a körülmény, hogy ebben az időben a Beszterce felé menő főút még itt vezetett át, s nem a Szamos túlsó partján fekvő Rettegen és Felőrön, mint napjainkban. Az utánpótlást itt is a lápos vidékének rumén népfeslelge szolgáltatta. Az egyik oklevél említi is, hogy gr. Bánffy Dénes és elődei a XVII. században Árpástóra is több rumén családot telepítettek Oláhláposról [JAKÓ, i. m. 118]. A falu rumén lakosságának betelepítésére vonatkozó más okleveles adattal nem rendelkezünk ugyan, de hogy nemcsak ezt a néhány családot, hanem jóval többet telepítettek be, azt a falu helynevei igazolják. Összegyűjtött helynévanyagunkat tehát elsősorban ebből a szempontból kell megvizsgálnunk.

A lakosság ajkán ma is élő mintegy 170 helynév majdnem teljes egészében magyar eredetű. A magyar lakosság mindössze a következő rumén eredetű helyneveket használja: *Brányistya* ~ *Braništa*,⁸ *Főrcát* ~ *Forlsat*, *Grigorőj* ~ *Grigoroj*, *Kasztá* ~ *Kosta*, *Kasztá beszericsi* ~ *Kosta beseriči*, *Kasztá burtusi* ~ *Kosta burtuči*, *Kasztá szárácsiji* ~ *Kosta sārāčiji*, *Kreānga* ~ *Kreanga*, *Molosz* ~ *Molos*, *Pärävággi* ~ *Pärävadi*, *Podéréj* ~ *Poderej*, *Pripör* ~ *Pripor*, *Prunggyisör* ~ *Pruñdišor*, *Tálammjir* ~ *Talamjir*. Ha a rendelkezésünkre álló történeti helynévanyagot nézzük, ugyanezt tapasztaljuk. Ebben is csak néhány rumén elnevezés szerepel: *Berku Rátteguluj* ~ *Retlegi berek* (1774),⁹ *Brányistya* (1864), *Butuk* (1774), *Podirej* (1754), *Seszu* (1774), *Sztranture* (1754) és *Vále Szaszuduluj* (1774). — E ruménből származó helynevek vizsgálatakor mindenek előtt azt kell figyelembe vennünk, hogy a felsorolt jelenleg is élő helynevek közül csak kettőre van XVIII. századi, okleveles adatunk (*Branyistya*, *Pogyérj*). A többit le-

⁶ Ebből a szempontból igen tanulságos Jakónak egyik összehasonlítása (i. m. 103): Kövár vidékén 1566-ban 58 faluban 839 jobbágyot írtak össze, 1603-ban már 78 falut és 1330 jobbágyot. A lakosság tehát 37 év alatt 58%-al szaporodott. Ugyanakkor a szamosújvári uradalom 1553. évi összeírása szerint az uradalom, melyhez Árpástó is tartozott, 726 lakost számolt, 1603-ban viszont mindössze 184 embert. Ezekben a falvakban tehát 75%-os veszteség jellemzi a népmozgalmi viszonyokat [JAKÓ, i. m. 102].

⁷ Jellemző például, hogy a Szamosújvár és Dengeleg közt fekvő Hesdátom 1700-ban 8 magyar és 2 rumén jobbágy élt, 1721-ben már csak 1 magyar jobbágy volt a faluban, de rumén már 17, részben szellér, részben ú. n. vagabundus s közülük 6 Moldován, 9 Oltyán s 2 Kivorán [JAKÓ, i. m. 110–1].

⁸ Itt megelégszem a helynevek puszta felsorolásával. Származtatásukra s a velük kapcsolatos többi tudnivalóra a megfelelő címszó alatt térek ki. Már itt megjegyzem, hogy a helyneveket a Szabó T. Attila alkalmazta jelrendszerral jelölöm. A jelek táblázatát l. főle *Kalotaszeg hegyei*. Adatok. Kolozsvár, 1942. 335–6. Az *ā* és *ē* nagybetűs alakját nyomdatechnikai okokból *A*-val és *Ē*-vel jelölöm.

⁹ Ez okleveles adatok forrását l. a betűrendes felsorolásban a megfelelő címszó alatt.

hát később keletkezett helynévnek kell tartanunk. Nem tekintve a *Forcát* helynevet, mely azelőtt harmadfél évtizede, azaz 1920 táján végrehajtott föld-reform emékkét őrzi, tehát egészen újkeletű név, a *Kasztá*, a *Kasztá beszéricsi*, a *Kasztá birtucsi* és a *Kasztá szárcsiji* néven ismert helyekről tételvezhetjük fel, hogy újabban nevezték el így őket. A kérdéses területek ugyanis a földművelésre csaknem alkalmatlanok, ma is csak részben művelhetők. A falut alapító és az azt sok évszázadon át fenntartó magyarság nem volt rászorulva e területek felhasználására. Később azonban a rumén elem betelepülése és gyors szaporodása következtében a falu lakossága annyira felduzzadt, hogy ezeknek a területeknek a felhasználására is sor került. Mivel egy területet mindig az nevez el, aki először birtokába veszi, természetesen, hogy a szóbanforgó helyeket is az őket használatba vevő rumén elem látta el névvel. Az is lehetséges, hogy volt magyar nevük, de ezek a rumén elem számbeli túlsúlyba jutásával feledésbe merültek. A földművelés szempontjából nem valami kedvező hely a *Molosz*, a *Părăvâggi*, a *Pripôr* és a *Prunyygisôr* sem.

A magyar és rumén népelem multbeli viszonya szempontjából nagyon fontos a rumén lakosság használta helynévanyag tanúságtétele is. Könnyebb áttekinthetőség céljából e helyneveket három csoportban sorolom fel:

1. Az első csoportba a magyarból átvett helynevek tartoznak: *Balayucca* ~ *Bolog*, *Bârnămica* ~ *Bornomitsa*, *Bontă* ~ *Bonta*, *Bôrza* ~ *Borza*, *Boznja* ~ *Bozna*, *Cichegy* ~ *Tsitshed*, *Gyallos* ~ *D'alkos*, *Kispad* ~ *Kispod*, *Láb* ~ *Leb*, *Láz* ~ *Laz*, *Morgó* ~ *Murgău*, *Nyáros* ~ *Naros*, *Palló* ~ *Paloba*, *Pókaföd* ~ *Pokafed*, *Sánc* ~ *Sants*, *Sipás* ~ *Sipoș*, *Sós* ~ *Șoș*, *Sóska* ~ *Soska*, *Szászút* ~ *Sasud*, *Szekérát* ~ *Sekereud*, *Táblák* ~ *Tablă*, *Vájdápy* ~ *Vajdăpă*. Ellentétben a magyarok használta rumén eredetű helynevekkel, mindenik a határnak egy-egy fontos, évszázadok óta művelt része. A nevek multbeli folytonosságáról okleveles adataink tanúskodnak.¹⁰

2. A második csoportba azok a helynevek tartoznak, melyeknek van magyar nevük is, rumén is, s a két változat ugyanazt jelenti. Ezeknek nagy része természetesen magyarból fordított. Ezek: *Akozs bá felől* ~ *Pă de bațea Akoș*, *Alsőüsvény* ~ *Kărarea din Țos*, *Andájiha* ~ *În a lui Anda*, *Bancsikó rittye* ~ *Rîtu Bančiki*, *Bancsikó rittye útja* ~ *Drumu Rîtului Bančiki*, *Bontautja* ~ *Drumu din Bontă*, *Bôrza higgya* ~ *Podu Borzi*, *Bôrza útja* ~ *Drumu Borzi*, *Brányistyaji út* ~ *Drumu Braniști*, *Cujhegye* ~ *D'alu lui Tșiu*, *Csándi bá kertje* ~ *A lui Căndi*, *Csándi szőlője* ~ *Dăia lui Căndi*, *Csándi szőlőjén* ~ *La dăia lui Căndi*, *Csándi csörgője* ~ *Curgău lui Căndi*, *Osara kasztája* ~ *Kosta lui Țora*, *Csotó bungártja* ~ *Bungăru a lui Cătau*, *Csűrök* ~ *La șuri*, *Csűrök útja* ~ *Drumu Șurii*, *Danikő sikátorja* ~ *Utlășora lui Danikău*, *Décseji út* ~ *Drumu D'ici*, *Döröj hegye* ~ *Kosta lui Doru*, *Eléna kertje* ~ *Grădina lui Elena*, *Étyháze* ~ *A klezi*, *Falu bérke* ~ *Bărku satului*, *Felsőüsvény* ~ *Kărarea din sus*, *Felszeg* ~ *Susu*, *Forcát útja* ~ *Drumu Fortăului*, *Giszka bungártja* ~ *Bungăru lui Gîska*, *Godán hegye* ~ *Kosta lui Godan*, *Hidnál* ~ *La pod*, *Jenő bá érdeje* ~ *Pădurea lui bațea Ieni*, *Kácsôr hegye* ~ *D'alu lui Kačor*, *Kir-*

¹⁰ Az okleveles adatok a betűrendes felsorolásban találhatók a megfelelő címszó alatt.

kaj bérke ~ Bärku lui Kärku, Keceli bungärtya ~ Bungäru Kätsel, Keceli kértje ~ Grädina Kätseli, Keresznél ~ La kruče, Keresztúri rit ~ Inſa Kristului, Kértek megett ~ Pă după grădini, Kisucca ~ Uličora, Kúves ~ T'etros, Lacikó bungärtya ~ Bungäru lui Latsikäu, Lájbala bérke ~ Bärku lui Lajbála, Láz úttja ~ Drumu Lazului, Lonka ~ Lunkä, Milus heggye ~ P'alu lui Miluš, Mór' Andrizs bungärtya ~ Bungäru lui Mor Andriš, Morgó úttja ~ Drumu Murgăului, Nyáros úttja ~ Drumu Naroșului, Olálemelő ~ Tsinlirim, Országút ~ Drumu tsäri, Őri határ ~ Inſ'a Uriului, Őrihatár úttja ~ Drumu dintr'a Uriului, Palló úttja ~ Drumu Palobd'i, Pap kértje ~ Grädina a lui popa, Pap pusztája ~ Pustiia a lui popa, Pircsuj bérke ~ Bärku lui Pircu, Patokan ~ Pă val'e, Pétréa baci árka ~ A lui baci, Pogyéréj úttja ~ Drumu d'i pă Poderej, Pókaföd. úttja ~ Drumu Pokafedului, Révi bérke ~ Bärku lui Revi, Sándorika árka ~ Päräy lui Șandorika, Sós úttja ~ Drumu Șoșului, Styirbuj csörgője ~ Čurgăy lui Știrbu, Styirbuj csörgőjénél ~ La čurgăy lui Știrbu, Szakadás ~ Răpa, Szászút árka ~ Päräy Sasudului, Szászút higgya ~ Podu Sasudului, Szászút úttja ~ Drumu Sasudului, Szekérút úttja ~ Drumu Sekereudului, Szőlőlelő ~ Vîrfu dîii, Tamázs bá felől ~ Pă de bađa Tomaș, Templomok köze ~ Între biserici, Vértáné heggye ~ P'a lui Vîrtoje, Víz közt ~ Între ape. E helynevek túlnyomó többsége, amint már említettem, magyarból fordított. Elsősorban azokat kell fordítottaknak tekintenünk, melyek a magyarból átvett helynevek származékai. Ha a Bonta, Börza, Morgó, stb. a magyarból került a rumén helynévanyagba, nyilvánvaló, hogy a Drumu din Bonta a m. Bonta úttja, a Drumu Borzi, a m. Börza úttja, a Drumu Murgăului pedig a m. Morgó úttja fordítása.¹¹ Magyarból fordítottaknak kell tekintenünk a magyar személynévből és magyar helységnévből képzett elnevezéseket is. A Pă d'e bađa Akoș, a Rătu Bančiki, a Dîia lui Čandi s az ehhez hasonló számos rumén helynevet megelőzte a m. Akozs bá felől, a Bancsikó ríttje és a Csándi szőlője elnevezés.¹² Az ezek leszámitása után

¹¹ Teljesség kedvéért közlöm őket: Bonta úttja ~ Drumu d'im Bontya, Börza higgya ~ Podu Borzi, Börza úttja ~ Drumul Borzi, Morgó úttja ~ Drumu Murgăului, Nyáros úttja ~ Drumu Naroșului, Palló úttja ~ Drumu Palobd'i, Pókaföd úttja ~ Drumu Pokafedului, Sós úttja ~ Drumu Șoșului, Szászút árka ~ Päräy Sasudului, Szászút higgya ~ Podu Sasudului, Szászút úttja ~ Drumu Sasudului, Szekérút úttja ~ Drumu Sekereudului.

¹² Az így képzett helynevek száma meglehetősen nagy: Akozs bá felől ~ Pă de bađa Akoș, Bancsikó ríttje ~ Rătu Bančiki, Csándi bá kértje ~ A lui Čandi, Csándi szőlője ~ Dîia lui Čandi, Csándi szőlőjénél ~ La dîia lui Čandi, Csándi csörgője ~ Čurgăy lui Čandi, Csató bungärtya ~ Bungäru a lui Čatäu, Danikó sikátorja ~ Uličora lui Danikäu, Danikó szőlője ~ Dîia lui Danikäu, Décseji út ~ Drumu D'iči, Jenő bá érdeje ~ Pădurea lui bađa Ieni, Kácsór heggye ~ P'alu Kačor, Keceli bungärtya ~ Bungäru Kätsel'i, Keceli kértje ~ Grädina Kätsel'i, Keresztúri rit ~ Inſ'a Kristulului, Lacikó bungärtya ~ Bungäru lui Latsikäu, Lájbala bérke ~ Bärku lui Lajbála, Mór Andrizs bungärtya ~ Bungäru lui Mor Andriš, Őri határ ~ Inſ'a Uriului, Révi bérke ~ Bärku lui Revi, Sándorika árka ~ Päräy lui Șandorika, Tamázs bá felől ~ Pă d'e bađa Tomaș. Ezek származékai: Bancsikó ríttje úttja ~ Drumu rîului Bančiki, Őrihatár úttja ~ Drumu dintr'a Uriului.

visszamaradt mintegy 35—40 helynév¹³ kérdése adatok híján végérvényesen nem tisztázható. Mindössze annyit jegyzek meg velük kapcsolatban, hogy okleveles adatunk, egy-kettő kivételével, sem a magyar, sem a rumén alakváltozatra nincs, tehát joggal feltételezhetjük, hogy újabb keletű helynevek.

3. A rumének használta helynevek harmadik csoportját az a néhány név képezi, melynek más alakja van a ruménben s más a magyarban: *Bánygáné kertye* ~ *Grădina lui Ieana Roză*, *Börza tórka* ~ *Pfičoru Borzi*, *Kerekese* ~ *A lui Miška*, *Kicsi hegye* ~ *Rătundui*, *Sózs düllő* ~ *Ingăr*, *Vérdzsöl bérke* ~ *Prundu lui Verdzel*. Mivel okleveles adatunk a *Börza tórka* ~ *Pfičoru Borzi* magyar nevének kivételével egyikre sincs, a magyar és rumén neveket egyaránt újabban keletkezett helyneveknek kell tekintenünk.

Az eddigiekből kitűnik, hogy a falu helynévanyaga majdnem teljes egészében magyar. A magyarság használta helynevek közt szerepel ugyan néhány rumén eredetű név is, de ezek száma, keletkezésük kora és jelentősége a rumének átvette magyar nevek számához és jelentőségéhez, továbbá a magyar helynévanyagnak a rumén helynévadásra gyakorolt hatásához képest elenyészően csekély.¹⁴ E körülmény megcáfolhatatlan bizonyítéka annak a már okleveles adatokkal is alátámasztott ténynek, hogy a rumén elem

¹³ Ezek: *Alsóúsvény* ~ *Kărăgea d'in dzoș*, *Brányistyaji út* ~ *Drumu Braiști*, *Ciujhegye* ~ *Dălu lui Tsiu*, *Csára kasztája* ~ *Kostă lui čora*, *Csűrök* ~ *La šuri*, *Csűrök úttya* ~ *Drumu šuri*, *Dórúj hegye* ~ *Kosta lui Doru*, *Éléna kertye* ~ *Grădina lui Elena*, *Felsőúsvény* ~ *Kăragea d'in sus*, *Felszeg* ~ *Susu*, *Főrcát úttya* ~ *Drumu Fortsatului*, *Giszka bunggártya* ~ *Bungăru lui Giska*, *Godán hegye* ~ *Kosta lui Godan*, *Hidnál* ~ *La pod*, *Kirkuj bérke* ~ *Bărku lui Kírku*, *Keresztnél* ~ *La kruče*, *Kértek* ~ *Grădiniile*, *Kértek megett* ~ *Pă după gred'ia*, *Kisucca* ~ *Uličora*, *Küyes* ~ *Tetros*, *Láz úttya* ~ *Drumu Lazului*, *Olátemető* ~ *Tsiniřim*, *Országút* ~ *Drumu tsári*, *Pap kertye* ~ *Grădina a lui popa*, *Pap pusztája* ~ *Pustiia a lui popa*, *Piresuj bérke* ~ *Bărku lui Pírču*, *Patakan* ~ *Pă vale*, *Pogyéréj úttya* ~ *Drumu d'i pă Pod'rei*, *Styirbuj csörgója* ~ *Čurgău lui Štirbu*, *Szakadás* ~ *Răpa*, *Szőlőtető* ~ *Virfu džiui*, *Virtáné hegye* ~ *P'a lui Virtsie*, *Viszkősz* ~ *Intre ape*, *Templomok köze* ~ *Intre beserič*.

¹⁴ Érdekes megfigyelnünk azt is, hogy a ruménektől eredő helynevek majdnem teljesen elszigetelten állanak, újabb helynevet nem képeztek belőlük sem a magyarok, sem a rumének. A dolgozat elején felsorolt ruménből átvett helynevevekből mindössze három új nevet képeztek: *Brányistyaji út* ~ *Drumu Braiști*, *Főrcát úttya* ~ *Drumu Fortsatului* és *Pogyéréj úttya* ~ *Drumu d'i pă Pod'rei*. Ugyanakkor a magyar nevek közül nem egynek egész sor származékneve van. Pl. *Börza* ~ *Borzat*: *Börza árka* ~ *Părău Borzi*, *Börza higgya* ~ *Podu Borzi*, *Börza higgjánál*, **Borzapataka*, **Borzapataka tórka*, *Börza tórka* ~ *Pk'ičoru Borzi*, *Borzatorkánál*, *Börza úttya* ~ *Drumu Borzi*; *Kispad* ~ *Kišpod*: **Kispad oldal*, *Kispad úttya* ~ *Drumu Kišpodului*; *Lonka* ~ *Lunkă*: *Lonkaji híd*, *Lonka tórka*; *Morgó* ~ *Murgău*: *Mörgő úttya* ~ *Drumu Murgăului*, *Mörgő úsvenye*; **Pad*: *Pados*, **Pad szurdok*; *Palló* ~ *Paloba*: *Palló birce*, *Palló úttya* ~ *Drumu Palobdi*; *Sós* ~ *Šós*: *Sósi híd*, *Sós úttya* ~ *Drumu Šošului*; *Szászút* ~ *Sasud*: *Szászút árka* ~ *Părău Sasudului*, *Szászút higgya* ~ *Podu Sasudului*, **Szászút pataka*, **Szászút palakánál*, *Szászút teteje*, *Szászút úttya* ~ *Drumu Sasudului*; **Záton*: **Záton árka*, **Záton kerülete*, **Záton kerülete mellett*, **Záton mögött*.

jóval a magyarság falualapítása után került e faluba. A betelepülés folyamatát megnyitó csoport-csekély számú lehetett. Az újonnan betelepülők hamarosan átvehették a magyarok használt helyneveket, majd megtanulva magyarul, le is fordították egy részüket saját nyelvükre. Bár számuk a magyar elem XVIII. századi pusztulását követő betelepülések, továbbá a népelem ismert szaporasága következtében rohamosan megnőtt, sőt felül is haladta a magyar lakosság számát, ez a helynévanyagra egyelőre alig volt hatással. A később betelepülők is átvették az első telepések használt helyneveket. Így állott elő az a felületes szemlélődő számára furcsa, a kérdés ismerője számára viszont igenis érthető körülmény, hogy a falu kétharmadnyi többségű rumén lakossága a helynévanyagban alig képviselteti magát valamivel a ma számbeli kisebbségben levő magyar elemmel szemben.¹⁵

A rumén elem későbbi betelepülését és újabb erőreakapását bizonyítja egyébként az az átalakulás is, melyen a falu helynévanyaga a közelmúlban átesett. Okleveleinkben ugyanis hatvan olyan helynév fordul elő, melyre ma egyáltalán nem emlékeznek. Vannak egyesek, melyeknek feledésbe merülése érthető. Ilyenek: **Büldöskút*, **Fenekellen tó*, **Újtó*, **Hajómező*, **Hajórér*, **Postaréti*, **Kenderföld*, **Kölesnyilak*. Ezek feledésbe merülését bizonyos tulajdonvezők megszűnése, továbbá a közlekedési viszonyokban, a falu vízrajzi és gazdasági viszonyaiban beállt változások teszik lehetővé. Más csoportba sorolandók azok a helynevek, melyeket egykori tulajdonosuk után neveztek el. A tulajdonos elhűnyta után gyakran elfelejtik a hely nevét is, illetőleg más nevet adnak az illető területnek. Ilyen például a **Sebestyén-reti*. Vannak nevek, melyeket új magyar nevek váltottak fel, de a régi és az új név közt nincs könnyesebb eltérés. A ma *Szölötelének* nevezett hely például minden bizonnyal azonos az oklevelekben előforduló **Felső szőlőhegy* nevű hellyel. Vannak azonban olyan történeti helynevek, melyeknek feledésbe merülése csakis a rumén elem túlsúlyba jutásával s a rumén hatás erősödésével magyarázható meg. Ilyen többek közt az 1622-től 1864-ig elég gyakran előforduló **Pad* név. Minden bizonnyal a ma *Pogyérj* néven ismert határ-rész régi magyar nevével van dolgunk. Mivel az az indító ok (ebben az esetben a hely térszíni formája), mely a hely elnevezésekor a lakosság névadó készségét megindította, meg nem változott, az 1864-ben még említett **Pad* háttérbe szorulását és feledésbe merülését s az ugyanazon térszíni viszonyokat kifejező rumén eredetű *Pogyérj* meghonosodását, erőre kapását csakis a lakosság eddigi összetételének megváltozásával, a rumén elem túlsúlyba jutásával magyarázhatjuk. Ugyanígy tűnt el az 1774-ben még említett s ma *Prunygyisör* néven ismert **Felsőporond*, illetőleg **Kisporond* is. Az *Alsóporond* ugyanakkor megőrizte régi nevét. Hasonló sors érhetette még több magyar helyneveinket.

¹⁵ A helynevek kölesönzését elősegítette az a körülmény is, hogy az uradalmak megmaradt magyar munkaereje volt a mezőgazdasági munka terén a betelepülő rumének tanítómestere. A költözködő-pásztorkodó ruméneket csak hosszas, tervszerű nevelőmunka tette alkalmassá a földművelésre [vö. Jakó, i. m. 97—8]. Ugyanő említi például, hogy kezdetben csak kaszálásra alkalmazták őket, utána aratásra s csak úgy rendre a többi mezői munkára (l. h.).

A helynevek azonban nemcsak az illető területet birtokló népelemek települési viszonyairól szolgáltatnak értékes adatokat. Sok esetben fényt vetnek bizonyos gazdálkodási, vízrajzi és más természetű viszonyokra s az ezekben beállt változásokra is. Az 1864-ben említett **Kenderföld* és **Köles nyilak* például az egykor ott termesztett gazdanövényekre utalnak. Ez utóbbi név a földosztás ősi, ma már csak szórványosan ismert módjára is emlékezteti a helynévgyűjtőt. Ugyanebből a szempontból fontos az 1864-ből említett **Nagy nyilak* név is. Az 1754-ben és 1864-ben említett **Sörfőző* név azt bizonyítja, hogy az árpában gazdag Árpástón egykor sörfőzéssel is foglalkoztak. Az egészen újkéletű *Forcát* a rumén uralom alatt végrehajtott földreformra emlékeztet. A **Postaréti* név viszont a régi közlekedési viszonyokra utal. A postakocsit vontató lovakat erről a területről látta el szénával a faluban 1787-ben létesített postaállomás. Az út rosszasága miatt a postaállomást már 1821-ben áttették szomszédos Csicsókeresztúrra, de az elnevezés azért még 1898-ban is élt [KÁDÁR, i. m. II. 80]. Okleveles adataink közt feltűnően sok a víznév is: **Cellértőljánul*, **Feneketlen tó*, **Holtvíz*, **Kerek tó*, **Újtó*. Ma már nehéz lenne megállapítani, hogy melyik hol volt. Minden bizonnyal a Szamos árterületében lehettek. A tavak kiszáradása után nevük is feledésbe merült. A Szamos partja ma már használható, részben szántó, részben kaszáló. Csak a folyó partján közvetlenül s túl-túl a vizenyősebb helyeken fűzfás, bokros a terület. Egykor azonban az egész terület bokros hely lehetett. A Szamos partján található sok *berek* szavunkból képzett helynév legalább is erre enged következtetni: *Falu bérke*, *Körkuj bérke*, *Lájbála bérke*, *Pircsuj bérke* és *Réri bérke*. A **Büdöskút* kén-tartalmú forrás volt. Ma senki sem tud róla semmit. Talajtönnyezőkkal van összefüggésben a *Sós*, *Sósi híd*, *Sós útya* és *Sóska* elnevezés is. Ez utóbbi helyen ma is megvan még a Sós-kút, s vizét ma is használják sózásra. A Sós nevű helyben is volt sóskút, de gazdája a közelmúltban betömette, hogy a kútra járók ne tapossák le a fűvét. Más esetben az egykori növénytakaróra következtethetünk a hely nevéből. A **Somoshegy* minden bizonnyal somfában gazdag terület volt egykor, a *Nyáros* nevű helyen sok lehetett a nyárfa. A *Vágott* elnevezés a hely egykori növénytakarójában beállt változásra figyelmeztet. A falu helynévanyagában előfordul több olyan név is, melyből a hely egykori tulajdonosának neve is megállapítható. A *Kerekesé*, a *Mózsatemető*, a *Réri bérke*, a *Sipás*, a *Téglásárka*, a *Téglásszőlő* s az *Éléná kertye* nevű helyekről ma is tudja mindenki, hogy egykori tulajdonosukról nevezték el őket. Ugyanakkor azonban a *Keceli kertye*, *Keceli bungártya* és a *Szászút* helynévben előforduló Keceli és Szász személynévre ma már senki sem emlékszik. Nem is csoda, hisz csak jó nehányszáz évvel ezelőtt szerepeltek Árpástó birtokosai közt. A *Ösürök*, a *Kasztá bürtuci*, tovább a *Palló* nevű hely viszont egy-egy rég eltűnt tereptárgy emlékét őrzi.

Mivel a falu népnyelvéről eddig egyetlen közlés sem jelent meg, a helynevekben előforduló néhány hangtani sajáttság mellett sem haladhatunk el szó nélkül. E népnyelv legfontosabb, ma már kiveszőfélben levő sajátosságai: 1. az *a*-zás 2. az *á* után következő *a* zártabbá vállása (*ª*), 3. az *i*-zés és 4. az azonszótagú *j* kiesésével kapcsolatos magánhangzó nyúlás a *j*-t megelőző szótagban. 1. *A*-zó adatok: *Balag-ucca*, *Keceli bungártya*, *Sipás*, *Sipasnál*, *Parakan*; 2. *á-a*: *á-ª*: *Börza árkaª*, *Csára kasztájª*, *Gizáné árkaª*.

Pap pusztája, Pétréa baci árka, Samu táblája, Sándorika árka, Szászút árka, Téglás árka, Vajdáp, Vértáné árka; 4. *i*-ző helynevek: Andáji-ba, Buncsiko rítyje, Fenekrit és Ritek; 3. a Szőlők ája elnevezés viszont az azonszotagú *j* kiesésére s ezzel kapcsolatban az előző magánhangzó megnyúlására példa. A megőrzött régiségek szempontjából fontos a *Fenekrit* helynév; ez *fenék* szavunk régi 'palus, lutum' jelentését őrzi. E csoportba sorolhatjuk a következő árpástói helynevekben meglévő *bungárt* tájszót is: Csató *bungártja* ~ *Bungáru lui Cătan*, Elpház *bungártja*, Keceli *bungártja* ~ *Bungáru Kăleşti*, Lacikó *bungártja* ~ *Bungáru lui Lăcsikău*, Mór Andriusz *bungártja* ~ *Bungáru lui Mor Andriș*. Ezzel az oklevelekben már 1624 óta előforduló s a múltban földélszerke köznyelvi szó számba menő, de napjainkban eddig csak négy helyről közölt (Rugonfalva: *bongor*, Székelykeresztúr: *bongord*, Szásznyires: *Bongortok* és Magyardécse: *bongor*) *bongor* ~ *bangert* ~ *bongert* ~ *bungert* szász jövevényszavunk újabb előfordulási helyére hívhatom fel a figyelmet.¹⁶ Helynévanyagunkban találunk egy-két adatot a magyar-rumén kölcsönhatással kapcsolatban is. A *Buncsikó rítyje* ~ *Ritu Bunciki*, a Csándi csörgője ~ *Curgău lui Căndi*, a Falu bérke ~ *Bărku satului*, a Ritek ~ *Riturile*, és a Styrbuj csörgője ~ *Curgău lui Știrbu* a mellett tanúskodik, hogy *berek*, *csörgő* és *rit* szavunk köznévként is átment a falu rumén lakosságának népnyelvébe. A Csára kasztája, a Kasztá burtucsi és a Preutyászájéba helynév viszont a rumén népnyelv kölcsönhatására utal.¹⁷

Azt hiszem, nem lesz éppen egészen érdektelen, ha alakítási szempontból is átfutjuk a falu helynévanyagát. Ebből a szempontból két csoportba oszthatók a helynevek: egytagúak és többtagúak. Az egytagú helynevek száma meglehetősen csekély s lehetnek a) pusztai tőlakúak (*Bonta*, *Börza*, *Boznya*, *Láb*, *Mörgő*, *Palló*, *Sánc* stb.), b) *k* többesjellel ellátott névszók (*Csűrők*, *Kérték*, *Táblák*), c) ragokkal és jelekkel ellátott névszók (*Andáji-ban*, *Elpházé*, *Kerekesé*, *Patakan*, *Hidnál*, *Keresztnél*), d) képzős névszók (*Nyáros*, *Sós*, *Küves*, *Sóska*, *Szakadás*). Az összetett helynevek esetében természetesen az összetétel módja érdekel bennünket. Mind az alárendelő összetételek csoportjába tartoznak. A tárgyas összetételre mindössze egy esetet idézhetek: *Serfőző. Annál több a jelzős összetételek csoportjába tartozó helynév. a) Tulajdonság jelzős összetétel: *Büdöskút, *Feneketlen tó, *Holtvíz, *Kerek tó, *Kispad, *Kispalak, *Kisporond, *Kistó, *Kisucca, *Középszeg, *Melegutly, *Nagy nyilak, *Nagy Szamos*, *Nagy szőlő*, *Somoshegy, *Sóskút; b) bírtokos jelzős összetételek: 1) a viszony jelölt: *Buncsikó rítyje*, *Buncsikó rítyje útyja*, *Biko martya, *Bingyáné kertje*, *Börza higgya*, *Börza útyja*, *Cin heggye*, *Csándi bá kertje*, *Csándi szőlője*, *Csándi csörgője*, *Csára kasztája*, *Csató bungártja*,

¹⁶ E tájszóra vonatkozó tudnivalókat l. a *Csató bungortja* címszó alatti.

¹⁷ A *csára* kifejezés a Szamos partján lakó révészek gúnyneve. Állítólag azért nevezik így őket, mert a Szamos partján nagyon sok a varjú (románul *cioară*, népies ejtéssel *čoră*). A *preutyásza* kifejezéssel csak azt az öreg román papnét jelölik, akiről a helyet elnevezték. A *burtuka* 'kivájt és földbe-ásott fatörzsszel bélelt forrás, kút' szó annak idején köznyelvi kifejezés lehetett a faluban. Ma nem hallható, mivel hasonló kút vagy forrás nincs már a falu határában.

Csütrök útlya, Danikó sikátorja, Dórúj hegye, Éléná kertye, Falu bérke, Főrcát útlya, Giszka bungártlya, Godán hegye, Imre lapossa, Jenő bá érdeje, Kácsör hegye, Kárkuj bérke, Keceli bungártlya, Kicsi hegye, *Király útja, Köverem teleje, Lacikó bungártlya, Lújbála bérke, Láz útlya, Milus hegye, Mór' Andriás bungártlya, Mörög útlya, Nyáros útlya, Örikatár útlya, Pál bérce, Palló útlya, Pap kertye, Pap pusztája, Pircsuj bérke, Pétréa baci árka, Pogyeréj útlya, Pókaföd útlya, Réci bérke, Sándorika árka, *Sebestyén reti, Styrbuj csörgője, Szászút árka, Szászút higygya, Szászút útlya, Szekérút útlya, Templomok köze, Vérdzsát bérke, *Záton árka, *Záton kerütele; 2) a viszony jelölésen: Cichegy, *Egeroldal, *Hajómező, *Hajórév, *Keresztúrszeg, *Kornis rét, *Pad szurdok, *Pókaföd, *Postarét, *Polgárföldek, Szászút, Szekérút, Szőlőtető, *Zölölörök, Vajdápa. A névutós összetételű helynevek közül a *Hidos fele, *Omlás felé, Akozs bá felől, Román pap felől, Tamázs bá felől, *Hideg áton felyül, *Holtvizen túl, Víz közt, Kérlek megett és *Záton megett, továbbá a *Kis to mellett és *Szamos mellett nevet emlitem meg. Érdekes, hogy a más vidéken oly gyakori alatt névutót itt mindössze három okleveles adatban találjuk meg: *Esztergár alatt, *Oldal alatt és *Siga Dombja alatt.¹⁸

Nem haladhatunk el szó nélkül azok mellett a külső és belső: lelki tényezők mellett sem, melyek a helyeket elnevező lakosság névadó készségét a névadáskor irányították. A magyar helynévadásnak egyik legősibb módja az, mikor a tulajdonos pusztá neve válik a hely nevévé.¹⁹ Árpáston ma mindössze néhány ilyen név van: *Bármanica* és *Sipos*. Újabban azonban már ez a *Sipos* nevű helyet kezdik emlegetni *Sipasnál* néven is. (Ha a *Bonta* név személynévi eredetű, akkor ez is ebbe a csoportba tartozik).²⁰ Annál több a személynévből képzett helynév. Könnyebb áttekinthetőség kedvéért csoportosítom őket. a) Családnévvel képzett helynevek: *Andájjiba*, *Balay-ucca*, *Binggyáné felől*, *Binggyáné kertye*, *Keceli bungártlya*, *Keceli kertye*, *Kerekesé*, *Kerekes hegye*, *Kornis rét, *Mózsalemető*, *Pókaföd*, *Sebestyén réti, *Svárc kertye*, *Téglás árka*, *Téglásszölő*, *Virtáné árka*, *Virtáné hegye*; b) keresztnévből képzett helynevek: *Éléná kertye*, *Imre lapossa, *Jenő bá érdeje*, *Józsiné*, *Pál bérce, *Pétréa baci árka*, *Samu táblája*, **Siga Dombja alatt*, *Tamázs bá felől*; c) családnév + keresztnév: *Mór' Andriás bungártlya*; d) becenévvel képzett helynevek: *Bancsikó rútya*, *Danikó sikátorja*, *Lacikó bungártlya*, *Milus hegye*, *Réci bérke*, *Sándorika árka*; e) gúny- vagy ragadványnévvel képzett helynevek: *Csűj hegye*, *Csándi bá kertye*, *Csándi csörgője*, *Csándi szőlője*, *Csára kaszfája*, *Csató bungártlya*, *Dórúj hegye*, *Giszka*

¹⁸ Vö. Gergely Béla, Kalotaszeg névutós helynevei: MNyelv IV (1942), 158–82. és kny. Dolg. a Ferenc József tud. egyet. Magyar Nyelvtud. Intézetéből, 1. sz.

¹⁹ Szabó T. Attila, A helynévgyűjtés jelentősége és módszere: MNy. XXX (1934), 166–7. és kny. 8–9. — Ua., Pusztá személynévek helyneveinkben, Kristóf emlékkönyv, Kolozsvár, 1939. 269. kk. — Ua., A személynévek helyneveinkben: MNyelv II (1940), 81. kk. és kny. Dolg. a depr. Tisza István tudományegyet. Magyar Néprajzkutató Intézetéből, 9. sz. Debrecen, 1940. 3 kk.

²⁰ Látszólag ebbe a csoportba tartozik a *Józsiné* helynév is, de valószínűnek tartom, hogy a *Józsiné* név rövidült alakjával van dolgunk.

hangártya, Gizáné árka, Godán hegye, Gyula sikátorja (melléknév), *Hukuka sikátorja, Kácsor hegye, Kírkuj bérke, Lájbála bérke, Pircsuj bérke, Pétréa baci árka, Styrbuj csörgója, Vérdzsét bérke*. — Van néhány olyan helynév is, mely szintén tulajdonosától kapta nevét, de nem személynév, hanem köznév: *Étyház hungártya, Étyházé, Falu bérke, Gróf szőlője, Pap kertye, Pap pusztája, Preulyászájába*.

Más esetben a hely térszíni formája ragadta meg a névadó figyelmét. A leggyakrabban előforduló térszinforma-nevek ezek: *bérc bírc* 'hegy': *Palló bírc, domb* 'a hegynél kisebb, menedékesebb talajemelkedés': **Siga Dombja alatt; hegy* 'magasabb, meredekebb talajemelkedés': *Cőh hegye, Cic-hegy, Dórúj hegye, Godán hegye, Kácsór hegye, Kerek-hegye, Kicsi hegye, Kőrmőhegy, Milus hegye, *Somoshegy, Vártáné hegye*; *kasztá* 'oldal, hegyoldal' *Csára kasztája, Kasztá, Kasztá beszericsi, Kasztá bürtucsi és Kasztá szárcsiji*; *lapos* 'hegyen lévő lapályos terület': **Imre lapossa; lonka* 'vízfolyás melletti lapályos hely': *Lonka; mező* 'füves terület, tisztás hely': **Ehmező, *Hajómező*; *oldal* 'hegy vagy domb lejtős része': **Eger oldal, *Oldal alatt; pad* 'lapostetőjű, meredek oldalú földemelkedés': *Kispad, *Pad; rét ~ rit* 'sík földterület, kaszáló': *Bancsikó ríttye, Fenék-rít, Keresztúri rít, Ríték*; *szakadás* 'a föld le- vagy beszakadása következtében keletkezett talajmélyedés': *Szakadás; szeg* 'szeglet, sarok': *Félszeg, *Keresztúrszeg, *Középszeg*; *szurdok* 'szűk völgy': **Padszurdok; torok* 'a völgy nyílása, bejárata': *Lunka törka, *Zölőtörök; vápa vápa* 'teknőalakú kisebb talajmélyedés': *Vájdápa*.

A falu határában előfordul több olyan név is, mely a kérdéses terület vízrajzi viszonyainak, növénytakarójának, gazdasági felhasználásának vagy talaja minőségének köszönheti nevét. Vízrajzi vonatkozású nevek ezek:²¹ *Börzaárka, Gizáné árka, Pétréa baci árka, Sándorika árka, Szászút árka, Téglás árka, Vártáné árka* (árok 'időszakos vízfolyás'), *Csándi csörgója, Styrbuj csörgója* (csörgő 'forrás'), *Börza híggya, Csűrőki híd, Lonkaji híd, Sösi híd, Szászút híggya, Kreánya* (az a hely, ahol a Szamos mellékága kiválik a főágból), *Kasztá bürtucsi*,²² *Álsópatak, Décseji patak, *Kispatak, Märgitaji patak, *Hajórév, *Sziget* (a Szamos két ága közti terület neve), **Czeller (1)Tójánál, *Fenekellen tó, *Kerek tó, *Kistó, *Újtó, *Viszkösz, *Záton, *Zátonárka, *Záton kerülete, *Záton megeti* (záton = piscina, insula; fischteich, insel). Az alábbi helyek viszont növénytakarójuktól, vagy valamely, az illető területre jellegzetes állattól kapták nevüket: *Börza, Falu bérke, Jenő bá érdeje, Kírkuj bérke, Lájbála bérke, Nyáros, Öriberék, Pircsuj bérke, Révi bérke, *Somoshegy, Vérdzsét bérke, A Csató hungártya, az Étyház hungártya, a Gészka hungártya, a Keceli hungártya, a Mór' Andriusz hungártya, a Csándi bá kertye, az Éléná kertye, a Keceli kertye, a Kertek, a Pap kertye, a Svárc kertye, a Belsőszőlő, a Csándi szőlője, a Danikó szőlője, a Gróf szőlője, a Téglásszőlő* esetében a hely gazdasági felhasználása

²¹ A felsorolásban a fontosabb vízrajzi vonatkozású kifejezések sorrendjében csoportosítottam a helyneveket. E kifejezések teljesebb jegyzékét l. Szabó T. Attila, A kalotaszegi helynévanyag vízrajzi szókincse: ETL. évkönyve 1940–1, 221. kk.

²² A bürtuka szóval kapcsolatban l. a 17. jegyzetet.

irányította a névadást. A *Kasztú szárácsiji* és a *Pap pusztája* nevű hely használhatatlanságának köszönheti nevét. Sok esetben a talaj minősége játszik döntő szerepet a névadásban. Ilyen nevek Árpáston ezek: *Alsóporond*, *Küvecses*, *Küves*, *Molosz*, *Prunygyisör*, *Sós* és *Sóska*.

A hely fekvése, kiterjedése szintén fontos tényező. A *Szőlők ája*, az *Alsótemető*, az *Alsóüsvény*, az *Alsóporond* alacsonyabb fekvésétől, a *Felsőtemető* és a *Felsőüsvény* viszonylag magasabb fekvéséért kapta ezt a nevet. A *Belsőszőlő* nevű helyet állítólag azért nevezték el így, hogy megkülönböztessék a határban található, tehát a falutól távolabb fekvő szőlővel beültetett területektől. A *Kicsitemető*, a *Kispad* és a *Kisucca* helynév kicsi: *kis* jelezője a szóbanforgó hely kiterjedésére utal. Néha az is irányadó, hogy a kérdéses hely melyik közsimertebb személy vagy hely közelében található. A falu főutcájának egy *Akos* nevű tulajdonos boltja előtti részére azt mondják: *Akoss bá felől*. Ugyanígy értelmezendő a *Romám pap felől* elnevezés is. Ilyen alapon nevezték el a falu dűlőútjait is. Annak a határrésznek a nevéből képezték nevét, amely felé vezet: *Bancsikó rittye úttya*, *Bonta úttya*, *Börza úttya*, *Brányistyaji út*, *Csürök úttya*, *Etyház úttya*, *Fenekrit úttya*, *Főrcát úttya*, *Kispad úttya*, *Láz úttya*, *Mörgő úttya*, *Nyáros úttya*, *Órihatár úttya*, *Palló úttya*, *Porgyérj úttya*, *Pókaföd úttya*, *Samutáblájé úttya*, *Sós úttya*, *Szászút úttya*, *Szőlőkája úttya*. Ebbe a csoportba tartozik a szomszédos Magyardéce fele vezető *Décseji út*, az ebbe torkolló sikátor, a Magyardéce felől folyó *Décseji patak* s a szentmargitai határban eredő, de az árpástói határon is átfolyó *Márgitaji patak*.

A helynevek érdekes csoportját alkotják a nép élcelődő, humoros hangulatából fakadó nevek. Az árpástói helynévanyagban három ilyen névvel találkozunk: *Boznya*, *Cseszkedi-ucca* és *Galficja*. Közülük különösen ez utóbbi érdemel figyelmet, mivel a gyermekek helynévadó készségének eredménye. A felnőttek közül nem egy nem akar tudomást szerezni róla (talán éppen azért, mert a gyermekektől ered), a fiatalok és a gyermekek ugyanakkor szövegében-hosszában használják [vö. még MNy. XL. 63].

2.

A falu helynévanyagával kapcsolatos kérdések vázolása után áttérek a helynévanyag betűrendes felsorolására. A jelenleg is élő és csak oklevelekből kimutatható helyneveket egyaránt közlöm. Ez utóbbiakat *-gal különböztetem meg a többitől. A címszó mindig a helynév köznyelvi alakjával azonos. Utána következik a népnyelvi alak, majd ~ jele után a rumén lakosság használta helynév. Abban az esetben, ha a köznyelvi és a népnyelvi alak egyezik, csak a köznyelvit tüntetem fel. Azután [ ]-be tett számmal a szóbanforgó hely hozzávetőleges helyét jelölöm meg a mellékelt térképvázlaton. Vázlatom elkészítésekor arra törekedtem, hogy az egymás után következő számok lehetőleg egymás mellett legyenek. ( )-ben rövidítve utalok a kérdéses területen jelenleg üzött gazdálkodásra.²³ Ugyancsak rövidítve jelzem az okleveles adatok forrását is.²⁴

²³ E rövidítések magyarázatát l. a 2. jegyzetben.

²⁴ Forrásrövidítéseim magyarázatát l. a 2. jegyzetben. Itt jegyzem meg, hogy a jelenlegi helynévanyagot 1941 tavaszán gyűjtöttem, majd 1943 decem-

Akos bá felől *Akozs bá felől* ~ *Pă de badea Akoș* [4]. — A falu főutcájának egy Ákos nevű boltos boltja előtti része a Décei sikátor [12] s a Kisucca [3] közt. A rumének használta név a r. *bade* 'bácsi' és a m. *Akos* keresztnév összetétele.

*Alsó forduló. 1643: *Alsó forduló*. [K]. 1754: *Alsó forduló*, 1759: *Alsó forduló* [B]. — Tagosítás előtt a határnak az országút és a Szamos közli elterülő részét jelölte. E kifejezés ma már egyáltalán nem hallható a faluban.

Alsóösvény *Alsóüsvény* ~ *Kărașea din Țzos* [121] (ösv.) — A Gróf szőlőjén [120] átvezető gyalogút neve. Népnyelvi szempontból is értékes adat; *ösvény* szavunk eredetibb *üsvény* alakját őrzi (Oklsz). A rumén lakosság lefordította a hely magyar nevét, és azt használja.

Alsópatak *Alsópatak* [2] (p. és sik.) — A Décei pataknak a falun átfolyó része. Sekély vizű Jében, egyúttal sikátor is.

Alsóporond *Alsóporond* [60]. 1774: *Alsó Porondon* [B]. 1864: *Alsó porond* [K]. — A Szamoson túl található a Faluberke szomszédságában. A Szamos árterületéhez tartozik, tehát iszapos, porondos terület.

Alsótemető *Alsótemető* [97] (te.). — A falu református lakosságának egyik temetkezési helye mindjárt a falu szomszédságában. Azért nevezik így, mert a Felsőtemetőnél alacsonyabban fekszik. Nevezik *Kicsi-temetőnek* is.

berében ellenőriztem és kiegészítettem. A gyűjtésben Trombitás Márton árpástói gazdálkodó és két tanítványom volt segítségemre. Az egyik Trombitás Bernát VI. osztályos tanuló. Trombitás 15 éves koráig élt a faluban s a szünidőben azóta is együtt dolgozik szüleivel. A falu határának minden zegéztúgát ismeri s odaadó támogatása lényegesen megkönnyítette munkámat. Másik tanítványom Móra Ferenc árpástói legény, 1940–41-ben a dési m. kir. áll. gimnázium III. osztályos tanulója. Szíves támogatásukért mindannyiuknak e helyen is köszönetet mondok.

Alszeg *Alszeg* [19]. — A falu első. Szentmargita fele eső vége. Újabban nevezik *Boznyának* is.

Andáeba *Andájeba* ~ *Inta lui Anda* [27] (sz., k.). — A Csűrők [20] és a Tálámnnyir [28] szomszédságában található földterület. Valószínűleg személynévből képzett helynév. Kalotaszegen is előfordul [KszgHn. 340]. L'ESTY FRIGYES MgHn. Zala megyéből említi. A helynév népnyelvi alakja egyébként az árpástói népnyelv i-ző sajátosságát tükrözi. A rumén lakosság a magyarok használta nevet vette át. A magyarság emlegeti *Andánál* néven is.

Balog-utca *Balogucca* ~ *Bolog* [6] (út). — A falu egyik utcája. Személynévi eredetű helynév. A rumén lakosság a magyar nevet használja.

Bancsikó rétje *Bancsikó rittyje* ~ *Ritu Bančiki* [117] (le.). — A *Űtj-hegye* [114] és a *Szekérút* [80] között található. Becenéből képzett helynév. *Bancsi* alakban Kalotaszegen is gyakori [KszgHn. 344]. Az árpástói magyar népnyelv i-ző sajátosságát tükrözi. A rumének a magyar nevet fordították le.

Bancsikó rétje útja *Bancsikó rittyje útja* ~ *Drumu Ritudui Bančiki* [118] (út). — A Bancsikó rétje fele vezető mezei út neve. A rumének használta név fordítás: a r. *drum* 'út' szó határozott névelős alakjának és az előbbi helynév genitivuszi alakjának összetétele.

Barnamica *Barnamica* ~ *Bor-*

nomitsa [165] (le., k., gy.). — A név jelölte hely a szomszédos Magyardőce határához tartozik ugyan, de tulajdonosa árpást, gazda, s így ez a név is hozzáta-
lozik a lakosság ajkán jelenleg élő helynévanyaghoz. A név eredetét magyarázni nem tudom. Valószínű-
nek tartom, hogy a Bornemisza családnev népiesen ejtett alakjával van dolgunk. A kolozsmegyei Válasz-
úton hallottam ugyanis, hogy egyik régi harangjukra rá van írva a *báro Barmnica Ęrsēbet* neve. Árpástón kérdésemre azt mondták ugyan, hogy ilyen személynévre nem emlékeznek, de az oklevelek tanúsága szerint a Bornemisza családnak is volt a falu határában birtoka [KÁDÁR, 70]. A rumén lakosság a magyaroktól hallott nevet vette át.

Belső szőlő *Belsőszőlő* [125] (sző.). — A Grófszőlője [120] s a Patak közt található szőlős terület neve. Állítólag azért nevezik így, hogy megkülönböztessék a határában szét-
szórt szőlővel beültetett területektől.

*Bikó martja. 1754: *Bikó Marttja* [K]. A' *Biko Martján* (sz.) [SzEm]. — Ma ilyen nevű hely nincs a faluban. Adatok híján nem tudom térkép-vázlatomon elhelyezni. A név utótagja *mart* 'part' szavunk; előtagját személynévnek nézem. E tag azonban lehet elírásból vagy sajtóhibából keletkezett alakja is a *Bika* előtagnak.

Bindeáné felől *Binygyáné felől* ~ *Între beserič* [16]. — Egy Bindeáné (*Binygyáné*) nevű asszony háza előtti kis térség neve. A gyermekek kedvelt játszóhelye. Név-változata: *Templomok köze*. A ru-

mén lakosság ez utóbbi nevet fordította le.

Bindeáné kertje *Binygyáné kertje* ~ *Grădina lui Lelea Roză* [150] (gy., k.). — Vintáné hegye [157] és a falu közt terül el. Nevét jelenlegi tulajdonosától kapta, tehát egészen újkeletű névvel van dolgunk. A rumén lakosság a tulajdonos keresztnévvel képzett nevet használ.

Bonta ~ *Bonta* [41] (sz., k.). 1754: *Bonta* (sz.). 1774: A *Bontába* (sz.) [B]. 1864: *Bonta* [K]. — Lapos terület az Óri határ [38] szomszédságában. Ma is inkább szántó, csak kevés kaszáló van benne. Valószínűnek tartom, hogy személynévi eredetű név. Mint személynév először 1450-ben fordul elő okleveleinkben [OkSz. I. Köznévi adatunk is van reá 'bicolor, maculosus, diversi coloris; bunt' jelentésben.³⁵ A rumén lakosság a magyar nevet használja.

*Bonta hátán. 1759: A *Bonta Hátán* (sz.) [B]. — A Bonta egyik részére vonatkozó okleveles adat. Ma ilyen nevű hely nincs a Bontában.

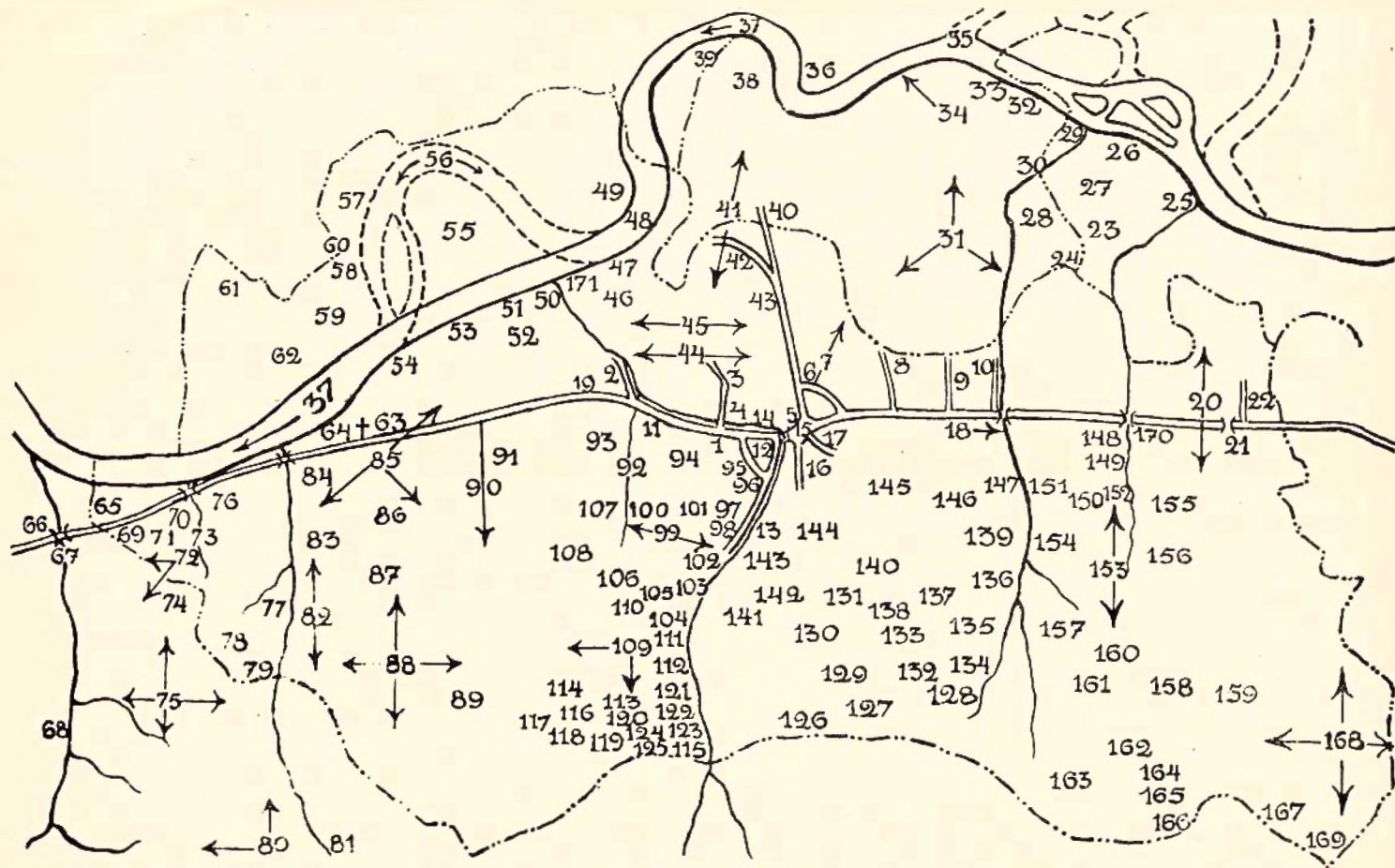
*Bonta kerületében. 1774: A *Bonta Kerületiben* (sz.) [B]. — A Bontára vonatkozik ez az okleveles adat is. Ma ilyen alakban nem hallható.

Bonta útja *Bonta útja* ~ *Drumu dim Bonta* [42] (út). — Bonta felé vezető dűlőút neve.

*Borjukert. 1754: A' *Borju kertbe* (k.) [SzEm]. *burjukert* [K]. 1774: A *Bornya (!) Kertben* (sz.) [B]. 1864: *Bornyukert* [K]. — Feledésbe merült helynév. Előtagja kétségtelenül *borjú* (N.: *börnyu*) szavunk.

*Borjukert szélében. 1774: A *Bor-*

³⁵ Ugyanígy Bartha Katalin, Szókinest tanulmány a magyar nyelv színelnevezéseiről: *Dolg.* a debr. Tisza I. tud. egyet. Magyar Nyelvészeti Szemináriumából. 2. sz. 33.

Árpástó, helynévtérképe

Határa 1857 kat. hold

nya (!) *Kert Széliben* (sz.) [B]. Az előbbi okleveles adat jelölte hely egyik részének neve. Ma erre az elnevezésre sem emlékszik senki a faluban. Adatok híján valószínű helyét sem tudom megállapítani.

Borza Bôrza ~ *Borza* [158] (sz., le.), 1754: *A Borza n. h.-ben* (sz.). 1759: *A Borzában* (sz.). 1774: *A Borza* (bu.) [B.]. 1864: *Borza* [K.]. — Nagy gödör a falu határának Magyardéce felé eső részében. Nevét valószínűleg a hasonló nevű állattól kapta. Az sem lehetetlen, hogy az Erdélyszerte *borzafa* néven ismert bodzafáról nevezték el így. Igaz ugyan, hogy ezt a fa-fajtát ma a falu magyar lakossága is a rumén *soc* (olv. szok) szóval jelöli, de minden bizonnyal csak újabban került a magyarság nyelvébe. A *borza* szó egyébként a régiségben is, ma is gyakori helyneveinkben [Vö. OklSz. és KszgHn. 353—4]. A rumén lakosság változatlanul átvette a magyar nevet.

Borza árka *Bôrzaárka* [156] (á). — A *Borza* nevű határrészből lefolyó árok neve. Okleveleinkben *Borza pataka* néven fordul elő.

Borza hídja *Bôrzahiggya* ~ *Podu Borzi* [148]. — Híd a megyei úton a Borzaárka felett. A rumén lakosság a magyaroktól hallott nevet fordította le.

Borza hídjánál *Bôrzahiggyánál* [170] (sz.). — A Borzahídja közvetlen környékét jelölik így.

*Borza pataka. 1774: *A Borza Patakába* (sz.). — Minden bizonytalanság nélkül a ma Borza árka néven ismert árokra és közvetlen környékére vonatkozó okleveles adat.

*Borzapataka torka. 1774: *A Borza Pataka Torkába* (sz.). [B]. — A **Porza pataka*, ma: *Borza*

árka kitorkolása a dombok lábánál elterülő sík vidékre. Ma csak Borza torka néven ismerik a falu lakói.

Borza torka *Bôrzatôrka* ~ *Pk'i-çoru Borzi* [149] (sz.). 1622: *Borzatôrka*, 1643: *Borzatôrka*, 1754: *borzatôrka* [K.]. 1774: *A Borza Torkában* (sz.) [B]. — A Borza árka kiszélesedő völgye ott, ahol az árok lapos területre lép. Nevét térszíni formájától kapta. A *torok* szó hasonló jelentésű használata Kalotaszeg helynévanyagában is gyakori [Vö. KszgTfisz. 48—9]. A rumén lakosság használta elnevezés más szemlélet eredménye. Az ő figyelmüket a dombnak a lapálya érintkező része, a domb lába ragadta meg. A rumén elnevezés előtagja a r. *picio*r (N.: *pk'içor*) 'láb' szó határozott névelős alakja, utótagja a magyarból kölcsönzött *Bôrza* helynév genitívuszi alakja.

*Borza torkánál. 1754: *A' Borza Torkánál* (sz.) [SzEm]. — Ez az elnevezés a Borza torka közvetlen környékét jelölte. Ma ilyen alakban nem hallottam.

Borza útja *Bôrzaúttya* ~ *Drumu Borzi* [155]. — A *Bôrza* nevű hely felé vezető dűlőút neve. A ruménnek használta elnevezés magyarból fordított.

Bosznia *Boznia* ~ *Bozina* [19]. — A falu alsó. Szentmargita felé eső vége. A név egy, a falunak ebben a részében lakó s a boszniai okkupációban résztvevő embertől ered. Mivel a falu közepétől meglehetősen messze lakott, itas állapotban mindig azt mondta, hogy *Boznyába* megy. Tehát egy újabb keletű, tréfás hátterű névvel van dolgunk.²⁶ A rumén lakosság minden változtatás nélkül átvette a

²⁶ Az ilyen tréfás hátterű helynevekre l. MNy. XXIX, 52, XXX, 170. XL. 63.

magyar nevei. Névváltozata: *At-szeg*. Ezt l. ott.

Brányistya ~ *Braništa* [31] (sz.) 1864: *Brányistya* (Jó hely) [K]. — Lapos terület a Szamos mellett a Tálamnyir [28] és a Keresztúri rét [34] szomszédságában. Az elnevezés a ruménből kerülhetett a magyarság helynévkincsébe. A r. *branište* (bolgár *branište* 'védett erdő') a ruménben hármas jelentésben él. Jelenthet: 1. védett erdőt, 2. kisebb erdőt, 3. fákkal körülvett szántóföldet (Vö. DicAc. I, 641). Az árpástói *Brányistya* eredetileg valószínűleg fától övezett szántóföldet jelentett. A fákat később kiirtották, a név azonban megmaradt. Abból a körülményből, hogy először csak 1864-ben említik okleveleink, joggal feltételezhetjük, hogy nem tartozika a falu régebbi helynévkincséhez.

Brányistyai út *Brányistyai út* ~ *Drumu Braniști* [10]. — Az előbbi hely fele vezető dűlőút neve.

*Büdöskút, 1754: *Büdös Kút* (sz.) [SzEm]. 1864: *Büdöskút* [K]. — Fekedésbe került helynév. Adatok híján valószínű helyét sem tudom megállapítani. Az elnevezés arra enged következtetni, hogy valamikor kőnes forrás volt e helyen.

Cellér tőjénál, 1774: *Czellér Tőjénál* (sz.) [B]. — A helynév német eredetű *cellér* < *Ziller* 'salaris; salzverkäufer' szavunkat őrzi. Adatok híján nem tudom helyét megállapítani.

Cichegy ~ *Tsitshed* [127] (k., gyű., sz.). — Magas domboldal a Pókaföd [128] szomszédságában. A név utótagját tehát könnyű megmagyaráznunk. Az előtagban sze-

replő *Cic* szó kérdését, eredetét még mindig nem sikerült tisztázni. A nép rendszerint *csecs*, *csics*, *cic* szavunkkal azonosítja, s azt mondja, azért nevezik így, mert a hegy hasonlít az emtőhöz. SZABÓ T. ATTILA valószínűbbnek tartja, hogy személynévvel van dolgunk, annál is inkább, mert oklevelekben gyakran *Cic-hegye* alakban fordul elő.²⁷ A helyszínen végzett gyűjtőmunka során eddig Désen, Ördöngösfüzesen és Árpáston fordult elő a *Cic-hegy* helynév. A rumén lakosság változatlanul átvette a magyarok használta nevet.

Ciuhegye (*Ciujhegye* ~ *D'alu lui Tsiu* [114] (le.). — A Szőlőtető [113] feletti elterülő hegy. Nevét egy *Ciuj*-nak csúfolt embertől kapta. Nyelvészeti szempontból érdekes helynév. Érdekes a szó végén található *-uj* képző miatt. Amint MELICH JÁNOS MNy. XXIII—1927, 488—96 kimutatta az *-uj* képző már Szent István korában előfordul nyelvünkben Szent István nagybátyjának, *Prokun*-nak nevében. Ugyanő mutatta ki azt is, hogy szláv eredetű képző s különösen a szerb nyelvben volt gyakori. Valószínű tehát, hogy hozánk is tőlük került. A képzőnek kétféle szerepe lehet: 1. nomen possessi (Petruj- a Péter fia), 2. beecző szerepe. Az Árpáston lejegyzett *Ciuj hegye* ~ *D'alu lui Tsiu*, *Dörúj hegye* ~ *D'alu lui Dornu*, *Kirkúj bérke* ~ *Bärku lui Kirku*, *Pircsúj bérke* ~ *Bärku lui Pircu* és *Styirhuj csörgője* ~ *Čurgău lui Știrbu* helynévben előforduló *-uj* képző minden bizonnyal azonos a Prokuij név *-uj* képzőjével.²⁸

²⁷ L. töle Dés helynevei. Erd. Tud. Füzetek 101. sz. 20—1. és MNy. XXXVIII (1942), 124. — Hivatkozom rá *Ördöngösfüzes helynevei* című dolgozatomban [EM. 1944: 229. és kny. Erd. Tud. Füzetek 180. sz. 14].

²⁸ A magyar nyelvterületen ma csak magyar-rumén vegyeslakosságú fal-

Ciujhegy teteje *Ciujhety teteje* [116]. — A Ciuj hegye felső, lapos része.

Csándi bá kertje *Csándi bá kërtye* ~ *A lui Candi* [95] (gyü.) — Gyümölcsöskert a Décsei sikátor [12] mellett. Nevét tulajdonosa, egy *Csándinak* csúfolt Albert Sándor nevű ember után kapta.

Csándi csorgója *Csándi csörgója* ~ *Curgău lui Candi* [77] (forrás). Bővizű forrás a Csándi szőlője nevű hely alatt. Nevét ez is az előbbi gazda után kapta. A rumén lakosság lefordította a magyar nevet.

Csándi szőlője ~ *Dzija lui Candi* [78] (sző.). — Egy darab szőlő kinn a határban.

Csándi szőlőjénél ~ *Csándi szőlőjénél* ~ *La dzija lui Candi* [79] (sz.). — Kis fennsík az előbbi hely felett.

Csara kasztája *Csàra kasztája* *Kosta lui Còra* [107] (k., gyü.). — Elég meredek domboldal a *Pără-văgyi* [94] és a *Pogyérj* [109] szomszédságában. A Szamos partján lakó mindenkori révész természetbeni járandósága. Az elnevezés is velük van kapcsolatban. A révészeket" ugyanis ma *csàra* néven emlegetik a faluban. A helynév mindkét tagja rumén szó (r. népnyelvi *çoră* 'csóka' és népnyelvi *kosta* 'oldal, domboldal'), nyilvánvaló tehát, hogy löliük ered az elnevezés is. A *kosta* kifejezés egyébként más helynévben is előfordul Árpáston: *Kasztá beszericsi*, *Kasztá birtncsi* és *Kasztá szárcsi* (Ezeket l. a megfelelő címszó alatt). Úgy látszik tehát, hogy a rumén eredetű *kasztá* kezdő kiszorítani az azonos térszíni formára utaló magyar *oldal* kifejezést.

vakban fordul elő ez az -uj végződés s nemcsak személynévben, hanem köznevekben is. Pl. *drăku* 'ördög', *hocuj* 'telvaj' *lunguj* 'a hosszú ember gúnyneve', *măcuj* 'bél', *mósuj* 'öreg', *mutuj* 'néma, ügyetlen', *prosztuj* 'buta, ügyetlen', *prunkuj* 'gyermek' [Vö. Blódy Géza, *Influența limbii române asupra limbii maghiare*, Studiu lexicologic, Sibiu, 1942. 14]. Előfordul helyneveinkben is. Ördögösfüzesen jegyeztem le pl. a *Kóróty fundujja*, *Moneses fundujja*, *Sándormező fundujja* és *Gyírárszím lázuja* neveket. A régiségekben rumén személynévben is kimutatható. Pașca Istvánnak „*Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*” (București, 1936) című művéből idézem ezeket az adatokat: *Cazakuly* (1641), *Kraguj* (1511), *Draguj* (1758), *Hanguly* (1613), *Manczuj* (1633), *Nyagoj* (1680), *Nyaguj* (1726), *Porkuly* (1642), *Raduly* (1511), *Sztrimbuly* (1680), *Zerbuly* (1582), *Serbuly* (1588). A nevek végződésével részletesen nem foglalkozik ugyan, de megjegyzi, hogy a nevek magyarból visszakölesőnözött alakjával van dolgunk [l. m. 227]. E feltevésnek nem is lenne semmi akadálya, mivel láttuk, hogy e szláv eredetű képző a magyarban már Szent István korában megvolt. Abból a körülményből azonban, hogy az -uj végződés a magyar nyelvterületen ma csak a magyar-rumén, jobban mondva a rumén többségű helységek népnyelvében és ott is csak a rumén eredetű gúny- és helynevekben, továbbá köznevekben fordul elő, fel kell tételeznünk, hogy ezt a képzőt egykor a ruménban is általánosan használták. Véleményem szerint azonban nem minden -uj végződést azonosíthatunk e szláv eredetű képzővel. Az említett helynevek -uj végződése pl. a magyarból is magyarázható. Pl. *Kóróty fundu* + m.-ja birt. szem. rag. Ugyanígy elképzelhető a r. *lungu* + m. -ja összetételből (pl. ilyen szókapcsolatban: A fene, hogy egyen meg lunguja!) egy *lunguj* alak téves elvonása. E téves elvonás rumén eredetű gúnynevek vagy személyt jelölő rokonságnevek irányító hatása.

Csató bungortja *Csató bungártja* ~ *Bungaru a lui Cătăn* [141] (gyü.). — Gyümölcsös a *Patak* [143] és a *Nyáros* [130] közt. A helynév előtagja a terület egykori tulajdonosának emlékét őrzi. Minden bizonnyal gúnynév. Az utótag az Árpáston ma is hallható *bungart* 'gyümölcsös' kifejezés. Amint HORGER ANTAL MNy. X, 192 és SZABÓ T. ATTILA, MNy. XXX, 165, XXXIII, 336—42 kimutatta az erdélyi magyar helynevekben ma is előforduló *bongor*, *bongord* és *bongort* az erdélyi szászok nyelvéből került a magyarba. Jelenlegi, ma is élő adatot eddig csak négy helyről közöltek ugyan (Rugonfalváról, Székelykeresztúrról, a szolnoki dobokai Magyardécséből és Szásznyíresről), de okleveleinkben nagy területről előfordul. Mivel már 1624-ben helynévképzésre használják, már akkor benne kellett lennie az erdélyi köznyelvben. Az árpástói *bungart* a szónak eddig csak innen ismert a-zó alakváltozata. A falu helynévanyagában többször előfordul: *Elyház bungártja*, *Keceli bungártja*, *Lacók bungártja* és *Már Andrius bungártja*. Érdekes, hogy több esetben a *kért* szóval jelölik a gyümölcsöst: *Binygáné kértje*, *Eléna kértje*, *Keceli kértje*, *Pap kértje* és *Searc kértje*. Ennek az a magyarázata, hogy a *kért* szóval a belsőségnek gyümölcsfával beültetett részét, a *bungart* kifejezéssel pedig a határhán található gyümölcsöst jelölik (A belsőségnek az udvaron kívüli részét természetesen akkor is kertnek nevezik, ha nincs beültetve).

Cseszkedi-utca *Cseszkedi-ucca* [9]. A falu Sánchoz [23] vezető sikátora.

Csorgónál. 1724: a Hideg uton felelül a *Csorgonál* (sz.) [B.]. —

Ma ilyen nevű forrás nincs a falu határában.

Csűrök ~ *La suri* [20] (sz.). — A falu Omlásalja fele eső végétől nem messze van az országot két oldalán. Régen állítólag csűrök voltak ezen a helyen, innen a neve. Ma néhány ház van itt.

Csűröki híd [21]. — Híd az előbbi helyben a Grigorojból lefolyó patak felett.

Csűrök útja *Csűrök útja* ~ *Drumu suri* [22]. — Út a Csűrök nevű határrészben.

Danikó sikátora *Danikó sikátorja* ~ *Ulcora lui Danikau* [8]. — Egy Budai Dániel nevű gazda telke fele vezető sikátor. A *Danikó* a *Dániel* név becealakja. A rumének használta névváltozat a Dániel név fordítása. A *Danikau* névben jelentkező szóvégi *ó* > *ău* hangváltozás a ruménbe került magyar szavakban közönséges.

Danikó szőlője ~ *Dzija lui Danikau* [89] (szö.). — A *Stipas* [144] és *Pogyérjéj* [109] közt található. Ugyanazé a Budai Dánielé, akiről az előző helyet is elnevezték. A rumén lakosság használta név magyarból fordított. A *dzije* a r. *vie* 'szőlő' népnyelvi alakja.

Décsei patak *Décseji patak* [112] (p.). 1864: *Décsei patak* [K.]. — Az Árpástóval határos Magyardecse felől folyó patak neve. A falu belterületén található szakaszát *Alsópatak* néven ismerik; ez egyben sikátor is.

Décsei sikátor *Décseji sikátor* [12]. — *Décsei álba* [13] torokló kis sikátor neve. Nevezik Hukuká sikátorának is.

Décsei út *Décseji út* ~ *Drumu D'iei* [13]. — A szomszédos Magyardecsebe vezető út neve. Az 1940-es bécsi döntés után kiszélesítették és újból kövezték. A rumének hasz-

nálta név előtagja a r. *drum* 'út' szó határozott nevelős alakja, utótagja pedig a ruménektől *Dîce*-nek ejtett falonév genitívuszi alakja.

Dóruj hegye *Doruj hegye* ~ *Kösta lui Doru* [108] (szö., k.). — Előg meredek, magas domb a *Kerekkes fegyne* [105] szomszédságában. Tulajdonosáról, egy Beudean Izidor nevű rumén emberről nevezték el, akit az édesanyja *Dora*-nak becézett. A *Doruj* névvál kapcsolataiban l. a *Ciu*j hegye címszót.

*Dusza földje. 1864: *Dusza földje* [K.]. — Feledésbe merült helynév.

*Egerben. 1754: Az *Egerben* (sz.) [B.]. — Ma ilyen nevű hely sincs a faluban. *Egéróldal* alakban már 1622-ben előfordul. Kalotaszegen gyakori helynév (Vö. KszgHn. 369—70).

*Egéróldal. 1622: *Egéróldal* [K.]. 1754: Az *Eger oldalon* (sz.) [SzEm.]. *eger oldal* [K.]. — Ez is feledésbe merült helynév.

Egyház bungortja *Étyház bungártja* [136] (gyü.). — A református egyház tulajdonát képező gyümölcsös a *Mörgő* [134] szomszédságában. Nevezik *Vágott*-nak is. A *bungárt* szóra vonatkozó megjegyzéseket l. *Csató bungortja* címszó alatt.

Egyházé *Étyházé* ~ *A klezi* [163] (le., e.). — A református egyház papi földje. A rumén helynév magyar kölcsönzó: m. *eklézsa* > r. *eklezije*, majd ebből a szókezdő e hang lekopásával *klezije*. A szókezdő e lekopása az első szótag hangsúlytalan voltával magyarázható.

Egyház útja *Étyház úttja* [162]. — Az előbbi hely fele vezető dűlőút neve.

*Émező. 1754: *ehmező* [K.]. Az *eh mezőhe* (sz.) [SzEm.]. 1774: Az *Éh Mezőben* (sz.) [B.]. — Feledésbe

merült helynév. Adatok híján valószínű helyét sem tudom megállapítani. E különös helynév értelmezésekor számbajöhet az *éh* '1. fames, hunger; 2. famelicus, 'hungrig' köznév. Ebben az esetben a szentlőlet a föld, illetőleg terület sovány voltából indulhatott ki. Egyébként nagyon gyakori helynév [Vö. KszgHn. 173 és tölem Ördögös-füzes helynevei: EM. 1944:232. — L. még SZABÓ T. ATTILA, GERGELY BÉLA, A kolozsmegyei Borsavölgy helynevei, Kvár, 1945. Mutató és EM. 1945: 113—4.]

Eléna kertje *Éléna kertje* ~ *Grădina lui Elena* [96] (gyü.). — Gyümölcsöskert a Csándi bá kertje szomszédságában. Egy *Éléna* nevű asszonyé volt. Halála után ide is lementék.

*Eszterga. 1622: *Eszterga* [K.]. 1774: *Eszterga* (sz.) [B.]. — A falu háfárában ma nincs ilyen nevű hely. A szomszédos Magyardéce határában ellenben van *Esztergár* néven ismert terület, s okleveles adatunk minden bizonnyal erre vonatkozik. A név eredetét pontosan megmagyarázni nem tudom. Lehet, hogy az *eszterág* 'gölya' tájszóra vezethető vissza, nem lehetetlen azonban az sem, hogy elvonás útján keletkezett *esztergál*, *esztergárol* 'törni; drescheln; esztergával kerekít' igénkből. Ez utóbbit ilyen alakban ugyan nem, de *esztergár*, *isztergár*, *osztergár* származékát már 1243-ban említik okleveleink mint helynevet [Vö. OklSz.].

*Esztergájban. 1754: Az *Esztergájban* (sz.) [B.]. 1864: *Esztergály* [K.]. — Valószínű, hogy az *Eszterga* és az elavult *áj* 'völgy' szavunk összetétele. Kalotaszegen is előfordul [KszgHn. 372].

*Esztergárban. 1641: Az *Esztergarban* (sz.) [Bor.]. — A magyar-

décsei határhoz tartozó *Esztergár* nevű helyre vonatkozó okleveles adat. Vö. *Eszterga*.

***Esztergár alatt.** 1715-ből említi a SzEm. levéltárának egy oklevele. Az előbbi hely alját jelölhetle.

***Esztergár alja.** Kádár 1754-ből említi. Minden bizonnyal az előbbi címszóban foglalt helyre vonatkozik ez az okleveles adat is.

***Esztergár oldala.** 1759: Az *Esztergár oldalában* (sz.) [B.]. Az *Esztergár* nevű hely egyik részét jelölte.

***Esztergár teteje.** 1754: *esztergar teteje* [K.]. Az *Esztergár tetején* (sz.) [SzEm.]. — Az *Esztergár* nevű hely felső részének neve. Hogy az *Esztergár alatt*, *Esztergár alja*, *Esztergár oldala* és *Esztergár teteje* elnevezés előfordul-e Magyardecse jelenlegi helynévanyagában, nem tudom.*

Falu berke *Falu berke* ~ *Bärku satuluj* [59] (k., le.). — Lapos terület a Szamos partján. A község tulajdona, innen a neve. A Szamos partján elterülő füzfás, bokros területnek itt is berek a neve: *Kárkúj berke*, *Lájbála berke*, *Pircsúj berke*, *Révi berke*. A rumének használta név előtagja a m. *berék* 'nemus, saltus, lucus, virgultum; hain, gebüsch' átvétele. Kalotaszeg rumén lakosságának helynévanyagában is gyakori e helynév [KszgHn. 346] (Az *e* hang a rumén népnyelvben ajakhangok után sok felő á-nek hangzik. Pl. *pă* < *pe*, *berc* >

* A kérdéses község határában 1941-ben Mátyás László lejegyzett egy *Esztergál* ~ *Esztergál* helynevet; ez az *Esztergár* névnek a folyékony *r* > *l* cseréjével keletkezett alakváltozata. Lehet tehát, hogy itt és az előbbieken valóban a magyardécsei határhoz tartozó terület nevérol van szó [A szerk.].

bäre). A rumén név egyébként a magyar fordítása.

***Felső forduló.** 1643: *felső forduló* [K.]. 1754: *Felső forduló*. 1759: *Felső forduló* [B.]. — A falu határának Magyardécse felé eső részét jelölte egykor. A tagosítás alkalmával megszűnt a fordulós rendszer, s az elnevezés is feledésbe merült.

***Felső hegy** 1717: Az *Felső hegyben* (szö.) [Beth.]. — Valószínű, hogy ez az okleveles adat a ma *Szölötető* néven ismert helyre vonatkozik.

Felsőösvény *Felsőösvény* ~ *Kărărea din sus* [112]. — A Grófszölője [120] nevű helyen áthaladó ösvényt nevezik így. Népnyelvi szempontból is fontos adat, mivel *ösvény* szavunk régebbi *üsvény* alakját őrzi. A rumén lakosság használta név nyilván a magyar elnevezés fordítása.

***Felsőporond.** 1774: A *Felső Porondon* alias a Bánffy Részen (sz.) [B.]. — Valószínűnek tartom, hogy a *Prunygyisor* néven ismert hely régi neve.

***Felső szőlőhegy.** 1754: *felső szőlőhegy* [B.]. A *Felső Szőlő hegyben* (gyü., k.) [SzEm.]. — Valószínűleg a ma *Szölötető* néven ismert hely egykori névváltozata lehetett ez is (Vö. *Felső hegy*).

Felsőtemető *Felsőtemető* [104]. Az *Alsótemető* [97] felett található református temető.

Felsőszeg *Felsőszeg* ~ *Susu* [18]. — A falu felső. Omlásalja fele eső része.

***Feneketlen tó.** Kádár említi 1754-ből. Vezetőm szerint a Szamoson túl lehetett. A jelzett helyen ma ingoványos, lápos a hely.

***Feneketlen tónál** (sz.). A SzEm. levéltárának egy oklevele említi 1754-ből.

Fenekékrét Fenékrít ~ La leb [29] (sz., k.). — Vezetőm szerint azért nevezik így, mert a határ végében, fenekében fekszik. A név előtagját képező *fenék* szónak azonban egészen más jelentése van. Valószínűnek tartom, hogy a szó régi 'palus, lutum; moras' jelentését őrzi e helynév. Az OklSz. tanúsága szerint ilyen jelentésben már 1269 óta előfordul helyneveinkben. A helynév utótagja a hely térszíni formájával magyarázható. A rumén lakosság a szomszédos *Láb* nevű hely nevével nevezi meg ezt területet is.

Fenekékrét útja Fenékrít útlya ~ Drumu Lebului [30]. — Az előbbi hely felé vezető dűlőút neve.

Forcát Förcát ~ Fartsata [164] (le.). — Egy Mózsai Sándor nevű birtokostól az 1920-as években kicajálított egy darab legelő újabb neve. A név egyébként a r. *forța* 'erőltetni, erőszakolni' igenévi származéka.

Forcát útja Forcát útlya ~ Drumu Fartsatului [159]. — Az előbbi hely felé vezető dűlőút neve.

Galicia Galicija ~ Galitsija [151]. — Meredek oldal a Felszegetől nem messze. A gyermekek kedvenc szánkázó helye. Mivel nagyon meredek domboldal, a lesiklás épp oly veszélyes rajta, mint a galíciai harcátér volt édesapjuk részére. Az elnevezés egészen új, a felnőttek közül nem egy nem ismeri el létjogosultságát [MNY. XL (1944), 63].

Gizáné árka Gizáné árka [73] (á.). — Árok a Szászút [72] nevű helyben. Másik neve *Szászút árka*. Ezt l. ott.

Giszka bungortja Giszka bungartya ~ Bungăru lui Giska [111] (gyü., szö.). — A Patak [143] és a Pogyórój [109] közt található. Egy *Giszka* (r. *giscă* 'liba') gúnynéven emlegetett ember tulajdona. Rendes

neve Mureșan János. L. még *Csato bungortja*.

Godán hegye Kosta lui Godan [106] (k., gyü., szö.). — A *Dórúj hegye* [108] szomszédságában található magas domb. Nevét *Godán*-nak csufolt tulajdonosáról vette.

Grigoroj Grigorój ~ Grigoroj [168]. — Fennsík a *Forcát* [164] és a *Palló* [167] közt. Rumén eredetű név. Minden bizonnyal a rumén *Gligor ~ Grigor* 'Gergely' keresztnév származéka.

Gróf szőlője [120] (szö.). — Szőlő a *Ciuj hegye* [114] és a *Szőlőtető* [113] szomszédságában. Régi tulajdonosa a Bánffy-, vagy Bethlen-család lehetett, azért nevezik így.

Gyálkos [50] (sz.). 1754: *gyalkos* [K.]. *La Gyálkos* (sz.) [B.]. *Gyalkos* (sz.) [SzEm.]. 1774: *Gyalkos* (sz.) [B.]. 1864: *Gyálkos*. 1898: *Gyalkos* dűlőben egy részt Posta-rétnek hívnak [K.]. — Lapályos terület a Szamos partján. Eredete ismeretlen.

Gyula sikátora Gyula sikátorja ~ Intre beseriți [17]. — Zsákuteaszerű sikátor. Nevét egy Gyula Sándor melléknéven ismert gazdától kapta, aki éppen a sikátor mellett lakik. A rumén lakosság a *Templomok köze* nevű hely rumén nevével jelöli.

*Hajómező. Kádár említi 1622-ből *Hajómezőh* alakban. A komp közelében lehetett. Az árpástóiak a Szamoson közlekedő nagy csónakot ma is *hajó*-nak nevezik.

*Hajómező partja. Ezt az adatot is Kádár említi 1622-ből. Az előbbi néven ismert terület szamosparti részletét nevezhették így.

*Hajórév [48]. 1754: *hajórév* [K.]. *Hajo rév* (sz.) [SzEm.]. 1774: *Az hajó révénél* (sz.) [B.]. — A Szamos partjának az a része, ahol a

komp kiköt. E révnek különösen 1787—1825 közt lehetett nagy jelentősége, mikor postaállomása is volt a falunak. Ma ilyen elnevezés nem hallható a faluban. Ma *Hidnál* néven emlegetik.

*Ház tára földek. Kádár említi 1864-ből; értelmetlen, kétségtelenül elírás vagy sajtóhiba révén keletkezett helynévalak.

*Hideg úton felül. 1724: *Hideg úton felül* [B.]. — Feladásbe került helynév. Adatok hiján valószínű helyét sem tudom megállapítani.

Hidnál [5]. Két helyet is jelöl: 1. a Szamos partjának az a része, ahol a komp (az árpástól népnyelvben *hid*) kikötő 2. a falu közepén található híd közvetlen környéke.

*Hidos fele. 1807: A *Hidos fele* [Beth.]. A Szamos partján lehetett valahol, ott, ahol a komp kiköt.

*Holtvíz. Kádár említi 1622-ből. Alighanem arra a ma Tó-nak nevezett holt Szamos-ágra vonatkozik, amelyben ma is van egy kevés víz.

*Holtvizen túl. 1622: *Holtvizen túl* [K.]. — A Szamos említett holt ágán túl, tehát Retteg fele lehetett a jelzett terület. Ma nem hallható ilyen alakban.

Horgos Horgos [38] (sz., le., k.). 1864: *Horgas* [K.]. — A Szamos közvetlen szomszédságában található. 'Curvus, flexuosus, uncus, obliquus, hamatus; gebogen, eingebogen; (hakenförmig, mit einem haken versehen)' jelentésű *horgas*. *horgos* szavunk 1325 óta kimutatható hely-, különösen víznevekben. Személynévként is előfordul [Oklsz.] Kalotaszegen és Erdélyben másutt is gyakori helynév [KszgHn. 394].

Ördöngösfüzesen is találkoztam vele.²⁰ Nevezik *Öri határnak* is.

Hukuka sikátora Hukuka sikátorja [12]. A Décsei sikátor névváltozata.

*Imre laposa. 1717: *Imreh laposa* (sző., egy része k., gyű.) [Beth.]. — Ilyen nevű hely ma nincs a falu határában. Adatok hiján helyét sem tudom megállapítani. *Lapos* szavunk mint térszíni formánév fontos. 1288 óta többször említik okleveleink [Oklsz.].

*Jabalasi. Kádár említi 1864-ből. Minden bizonnyal a ma *Tabalasi* néven ismert terület nevének elírása.

Jenő bá erdeje Jenő bá erdeje ~ *Pădurea lui ba'dea Ieni* [142]. (e.). — A Pap-pusztája [140] és a Nyáros [130] közt terül el. Nevét tulajdonosának köszönheti. A rumének a magyaroktól hallott nevet fordították le. A név utótagja a magyar *Jenő* keresztnév átvétele. A szóvégi m.-ö > r.-i hangmegfelelés szokatlan. Rendszerint -*ay* (*Esküllő* > *Ašk'üläy*), -*eu* (*temető* > *femeley*) vagy -*iy* (*Sebő* > *Sebiy*) szokott neki megfelelni.

Józsine [32] (sz.). — Az Örihatár [38] és a Láb [26] közt található. Első pillanatra úgy tűnik fel, mintha pusztá személynév vált volna helynévvé. Valószínűbb azonban, hogy a *Józsine* birtokos képzős alakból rövidült.

Jugarak [54] (sz.). — A Szamos balpartján található terület neve. Ruménből kölcsönzött név: a r. *jugăr* 'hold' (területmérték) szónak magyar többesjellel ellátott alakja. Okleveles adatunk nincs rá, tehát valószínű, hogy újabban keletkezett. Névváltozata: *Sózs düllő*.

²⁰ L. tölem Ördöngösfüzes helynevei: EM. 1944: 235 és kny. ErdTudFüz. 180. sz. 20.

Kácsor hegye *Kacsör hegye* ~ *Dalu lui Kačor* [146] (gyü., szö., sz.). — Meredek domboldal a Nyáros [130] és a Láz [133] alatt. Egy Kácsor gúnynéven ismert Balázs János nevű embernek van földje ott, innen a név előtagja. A rumén név a magyar szószerinti fordítása.

Kaszta ~ *Košta* [99] (le.). — Meredek oldal a temető szomszédságában. Egy része a görög katolikus egyház tulajdona. A név a falu rumén lakosságától ered: r. *coastă*, népies ejtéssel *košta* 'oldal, hegyoldal'. A *Kasztá beszericsi*, a *Kasztá burtucsi* és a *Csára kasztája* nevű hely összefoglaló neve.

Kasztá beszericsi ~ *Košta beseriči* [101] (le.). — Az előbbi területnek a görög katolikus egyház tulajdonát képező része. E ruménektől eredő név a r. *coastă* (népies ejtéssel: *košta*) 'oldal, hegyoldal' határozott nővelős alakjának s a r. *biserică* (népies ejtéssel: *beserikă*) 'templom, egyház' szó összetétele; ez került át a magyarba is.

Kasztá burtucsi ~ *Košta burtuci* [100] (le.). — A Kaszta néven említett domboldalnak egy bodonkút (Árpástón: *burtuka*) körül elterülő része. A név kétségtelenül a ruménból került a magyarba. A már említett r. *coastă* 'hegyoldal' és a r. *burtucă* 'kivájt és földbeásott fatörzssel bélelt forrás' genitívuszi alakjának összetétele. A rumén kifejezés általában csak odvas fatörzset jelent ugyan (Dicț. Ac.Rom.), de Erdélyre az időzett jelentés is közismert [vö. Árvay József. KszgTszf. 10].

Kasztá szárácsiji ~ *Košta szárăciji* [74] (pu.). — Meredek, kopár domboldal a Szászúton [72] felül. A magyardéceiek *Kovács*

szene néven ismerik. Az árpástóiak használta név rumén eredetű. Előtagja az előbbi helynevekben is előforduló *coastă* 'oldal, hegyoldal' kifejezés határozott nővelős alakja, utótagja pedig a r. *sărăcie* (olv.: *sărăcsije*), 'nyomorúság' kifejezés genitívuszi alakja. Ezt is újabban keletkezett névként kell elkönyvelnünk.

Keceli bungortja *Keceli bungărtja* ~ *Bungăru Kătseli* [139] (gyü.). — Gyümölcsöskert a Vágatt [136] szomszédságában. Jelenleg a református egyház tulajdona. A név előtagja személynév. *Keceli* nevű lakos ma nincs ugyan a faluban, de Kádár 1716 és 1866 közt többször említi Árpástó egykori birtokosai közt (i. m. 74—6). A név utótagjával kapcsolatban l. a *Csató bungortja* címszó alatt mondottakat. A rumén lakosság a magyarok használta nevet fordította le.

Keceli kertje *Keceli kertye* ~ *Grădina Kătseli* [43] (sz., gyü.). — A református egyház tulajdonát képező gyümölcsös a Bonta [41] és a Balag-ucca [6] közt. A név előtagjáról l. az előző helynévvel kapcsolatban mondottakat. A *bungărt* és *kért* kifejezés viszonyát a *Csató bungortja* címszó alatt érintettem. A rumén lakosság a magyaroktól hallott nevet fordította le.

Kenderföldek. 1774: *Kenderföldön* (sz.) [B]. 1864: *Kenderföld* [K]. — A terület neve a benne termesztett gazdanövénytől ered. Miután a kender termesztését ezen a területen felhagyták, idővel a név is feledésbe merült.

Kerekesé ~ *A lui Mișka* [105] (le., sz.). — A Godán hegye [106] és a Dóruj hegye [108] feletti terület. Személynévi eredetű név. Egy Kerekes Mihály nevű embernek

volt sok földje ezen a területen. A rumén lakosság a tulajdonos magyar beceneve alapján nevezte el a területet. A magyar lakosság ismeri még *Kerekas föggye* és *Kerekas hegye* néven is.

***Kerek tó.** 1754: *kerek to* [K.]. *Kerektonál* (sz.) [SzEm.]. — Ilyen nevű hely ma nincs a falu határában. Adatok híján térképvázlatom sem tudom elhelyezni. Valahol a Szamos szomszédságában lehetett.

Keresztnél Keresznél ~ *la kruče* [63] (k.). — A falu közelében található Krisztus-kereszt környéke. A rumén lakosság használta elnevezés is a 'kereszt' jelentősű *r. krutše* szóval alakult.

Keresztúri rét *Keresztúri rét* ~ *Int'a Kristurului* [34] (sz.). — A csicsókeresztúri határ szomszédságában található kaszáló neve. A hagyomány azt tartja, hogy egykor a keresztúriak tulajdona volt.

***Keresztúrszeg.** 1662: *Keresztúrszegh.* 1643: *Keresztúrszeg* [K]. — Magam valószínűnek tartom, hogy mindkét okleveles adat az előbbi címszó alatt tárgyalt helyre vonatkozik. A név utótagja a régiségben már 1193-ban említett s nagyon elterjedt *szög, szög.* 'angulus, ecke, winkel' szavunkkal azonos (Oklsz.). Kalotaszegen is gyakran előfordul helynevekben [Vö. KszgTfn. 44].

Kertek Kértek ~ *Grădinițe* [44] (gyü.). — A falu telkeinek udvar mögötti része. A rumén név magyarból fordított, a *r. grădină* (a rumén népnyelvben oly elterjedt jésüléssel *grădină*) 'kert' szó többszámú határozott névelős alakja.

Kertek megett Kértek megett ~ *Pă după grădină* [45] (sz.). — A falu határának a falu telkeivel

érintkező része a Szamos és a falu közt. A rumén lakosság a magyaroktól hallott nevet fordította le.

Kicsi hegye ~ *Rătiundui* [147] (sz., gyü., szö.). — A Kácsor hegye [146] és a Virtáné hegye [157] közt található. A név előtagja vagy személynév, vagy gúnynév, mivel birtokos eset áll utána. A lakosság szerint viszont aránylag kicsi területe miatt nevezik így. A rumének használta név más szemlélet eredménye. Ők a domb alakja alapján nevezték el; *r. rotund* (népies ejtéssel *rătund*) 'kerek, gömbölyű'.

Kicsi temető [97] (te.). — Az Alsótemető névváltozata.

***Király útja.** Kádár emliti 1622-ből. Az országút régi neve.

Kirkuj berke *Kirkuj bërke* ~ *Bärku lui Kîrku* [64] (berek. le. k.). — A Szamos partján található a Szakadás [70] közelében. Egy *Kirkuj* melléknéven ismert rumén emberé. Innen a területnév előtagja. Utótagja *berek* szavunkkal azonos. A rumének használta név előtagja a *m. berek* átvétele. A *Kirkuj* név végződésével kapcsolatban l. a *Ciuj hegye* címszó alatt mondottakat. L. még *Falu berke* címszó alatt.

Kispad ~ *Kîșpod* [153] (sz. és kevés szö.). 1774: *Kis Padon* (sz.). [B.]. 1864: *Kis pad* [K.]. — Az országútnál kezdődő s a Forcál [164] felé húzódó határrész. Nevét térszíni formájának köszönheti. A lapostetőjű, meredekoldalú földemelkedést. Kalotaszegen is *pad*-nak nevezik [Vö. KszgTfn. 39—40]. Okleveles adataink közt többször előfordul egy *Pad* nevű hely; e helynév ennek jelzős alakja lehet. A rumén lakosság átvette a magyaroktól hallott nevet.

***Kispad oldal.** 1622: *Kispad ol-*

dat [K.]. *Kispad oldalán* (sz.) [SzEm.]. — Az előbbi hely oldalos részére vonatkozó okleveles adat. Ma ilyen alakban nem hallható a faluban. Fontos adat, mert bizonyítja, hogy a *Kispad* elnevezés már 1622-ben Mt a lakosság körében.

Kispad útja *Kispad útja* ~ *Drumu Kişpodului* [152]. — A Kispad nevű hely felé vezető dűlőút neve. A rumén lakosság a magyar nevet fordította le. A név előtagja a r. *drum* 'út' szó egyesszámú határozott névelős alakja, utótagja pedig a magyarból kölcsönzött *Kișpod* területnév genitivuszi alakja.

*Kispatak. Kádár említi 1864-ből. Ma ilyen nevű patak nincs a faluban; valószínűnek tartom, hogy ez az adat a ma *Alsópatak* néven ismert patakra vonatkozik.

*Kis porond. 1754: *kis porond* [K.]. *Kis porond* (sz.) [SzEm.]. 1774: *Kis Porondon* (sz.) [B.]. 1864: *Kis porond* [K.]. — Ilyen nevű hely ma nincs a faluban, csak *Alsóporond* és *Prunygyisör*. Mivel ez utóbbira okleveles adatunk nincs, valószínű, hogy e hely neve eredetileg **Kis porond* volt. A rumén elem túlsúlyba jutása következtében azonban a magyar név háttérbe szorult, s átadta helyét a rumének körében keletkezett *Prunygyisör* névnek.

*Kis tó. Egy 1759-ből való adatból következtetve ilyen nevű tónak is kellett lennie egykor a falu határában. Ma ezt a nevet nem ismerik.

*Kistó mellett. 1759: *Kisto mellett* (sz.) [B.]. — Az előbbi tó környékére vonatkozik.

Kis-utca *Kis-utca* ~ *Ulicora* [3]. — A falu egyik utcája. Rumén neve a r. *uliță* 'síkátor' szó kicsinyítő képzős alakja.

Kojta kisutcaja *Kőjta kisutcaja* [7]. — A falunak egy *Kojta* nevű gazda háza előtt elhaladó utcája, síkátera.

*Kornis rét. 1774: *Kornis rélygyire menő* (sz.) [B.]. 1864: *Kornis rét* [K.]. — Ez is a feledésbe merült helynevek csoportjába tartozik. Adatok híján még valószínű helyét sem tudom megállapítani. Előtagjában a gr. Kornis-család neve maradt fenn.

Körmöhegy *Körmöhegy* [124] (szó., gyűl. k.). — Csúcsban végződő hegy a Grófszölője [120] és a a Pogyerőj [109] közt. A lakosok felvilágosítása szerint nevezik így, mert alakja hasonlít a szarvasmarha körméhez. Kalotaszeg helynevet közt is előfordul *Körmöhegy* alakban [KszgHn. 418], tehát nincs kizárva, hogy a név csakugyan térszíni formaviszonyokra utal.

Kövecses [86] (k.). — 1754: *kövecses* [K.]. *Követses* (sz.) [SzEm.]. — Nehány holdnyi terület a Sándorika árka [87] alatt. Talaja ma is köves.

Köverem teteje. 1754: *köverem teteje* [K.]. *Köverem tetején* (sz.) [SzEm.]. — A szomszédos Magyardécső határában található *Köverem* nevű helynek felső, az árpástói határba is átnyúló része. Ilyen néven csak a magyardécsiek ismerik. Az árpástóiak *Etyházé* néven emlegetik.

Köves Küves ~ *Tetros* [33] (sz.). — A Keresztúri rét [34] és a Láb [26] mellett elterülő kavicsos terület neve. A rumén lakosság a magyaroktól hallott nevet fordította le: a rumén név a r. *piatră* (népies ejtéssel: *fatrá*) 'kő' -os képzős alakja.

*Középszeg. 1717: Az Faluval által ellenben az Nagj Szamosnak Retlegh felől valo szélín az *Közép*

szeg n. h.-ben vagyon egy malom-
(na)k valo hely [B.]. — Ez elne-
vezésre ma egyáltalán nem emlék-
szik a lakosság. A név utótagjával
kapcsolatban l. a **Keresztúrszeg*
címszó alatt mondottakat.

Kreंगा ~ Kreंगा [35] (be-
rek, le., k.). — Az Őri határ nevű
hely [38] szomszédságában talál-
ható. Nevét onnan kapta, hogy a
közelen belül ki a folyóból a Sza-
mosnak egy kis mellékága. A név
egyébként a román lakosságtól
származó helynevek csoportjába
tartozik (r. *creंगा* 'ág'). A ma-
gyarban a helynév *Kreंगा*, tehát
határozott névelős alakja honoso-
dott meg.

Láb ~ Leb [26] (le.). — Sík te-
rület a Nagy-Szamos balpartján.
Nevét onnan kapta, hogy közvet-
lenül a dombok aljában, lábánál
fekszik. Az OklSz. szerint a szó már
1295-ben előfordul helynévben. Ma
is gyakori helynév [KszgHn. 423].
A románnek a magyaroktól hallott
nevet vették át.

Lacikó bungortja *Lacikó bun-
gartja ~ Bungăru lui Lăcicău*
[132] (gyü., szö., le.). — A Láz
[133] és a Pókaföd [128] közü ta-
lálható. A név előtagja a *László* ke-
resztnev becalakja, tehát kereszt-
név (az utótagra l. a *Csaló bun-
gartja* címszót). A román lakosság
a magyaroktól hallott nevet vette
át, illetőleg fordította le.

Lájbála berke *Lájbála bërke ~
Bärku lui Lăjbăla* [55] (k.). — Je-
gentyéktől s füzfáktól körülvelt ka-
száló a Szamos partján. A név utó-
tagját ez a körülmény magyarázza.
Előtagja a hely egykori tulajdono-
sának, egy *Lăjbăla* gúnynéven is-
mert zsidó embernek emlékét őrzi
(A falusiak közlése szerint a *Lăj-
băla* a magyar *Lajos* keresztnev
zsidó megfelelője).

*Lapát. Kádár említi 1864-ből
ilyen nevű hely ma nincs a falu
határában.

Láz ~ Laz [133] (k., sz., le.,
gyü., szö.). — A Borza [158] és a
Nyáros [130] közti terület. E te-
rületnév a nyelvjárásokban is elő-
forduló *láz* 'fennsík, erdei tisztás,
hegyi legelő vagy kaszáló' szavunk-
kal azonos (MTSz.). Kalotaszegről
is közölték mint helynevet [KszgHn.
83]. Az OklSz. szerint a régiség-
ben is előfordult helynevekben (Az
első adat 1259-ből való). A román
nyelvben is előfordul köznévként.
Ett bokroktól, gyökerektől megtisz-
tított, szánnáhatóvá tett területet je-
lent [Vö. Şăineanu, 358 és Ada-
mescu-Candrea 700]. Şăineanu a
szerbből származtatja. Adamescu-
Candrea viszont magyar kölesön-
szónak tartja.

Láz útja *Láz útja ~ Drumu
Lăzului* [138]. — A Láz felé haki-
dó dűlőút neve.

Lonka ~ Lunkă [65] (sz.). —
Síki terület a Szamos balpartján a
határ Szentmargita felé eső végé-
ben. A *lonka*, *lanka* kifejezés a ré-
giségben is előfordul helynevekben
(OklSz.). Erdélyben ma tájszöke-
nt és helynévként egyaránt előfordul
[MTSz. és KszgHn. 109, 173, 177].
Lunkă alakban román köznévi. A
románban folyóvíz mellett elterülő
erdőt, kaszálót jelent [Vö. Ada-
mescu-Candrea, 729 és Şăineanu,
373]. A címszóban foglalt helynév
jelentése a MTSz.-ban felsorolt je-
lentésváltozatok közül a 3. pont
alatt közölt 'víz mellett hely' jelen-
léssel azonos.

Lonkai híd *Lonkai híd* [66]. —
Híd a Décei patak [112] felett az
Országúton. Azért nevezik Lonkai
hídnak, mert közvetlenül a Lonka
mellett található.

Lonka torka *Lonka tórka* [67].

1754: *lunkatorka* [K.]. *Lunka torokba* (sz.) [SzEm.]. — A Lonka nevű helynek az a része, ahol a Margitai patak [68] kilép a dombok közül. *Torok* 'a völgy nyílása, bejárata' helynevekben gyakran előfordul [Vö. KszgTfn. 48—9]. A címszó alatti felsorolt két okleveles adat azért is fontos, mert bizonyítja, hogy régebben *Lunka* és *Lunka torok* alakban éltek e helynevek.

Margitai patak *Margitai patak* [68]. — A szomszédos Szentmargita határában eredő és Árpástó határában a Szamosba ömlő patak neve.

*Melegalj (szö) 1754: *Melegaly* [K.]. Az oklevél azt is elárulja, hogy eredetileg erdő volt. A tulajdonos az erdő kiirtása után beültette szőlővel. Térképvázlatomon, adatok híján, nem tudom elhelyezni. A név előtagja *meleg* szavunkkal azonos, utótagja viszont a helynevekben oly gyakran előforduló *áj* ~ *aj* (aly) 'völgy' szavunkat őrzi [HétfTfn. 6, KszgTfn. 14—5].

Milusé féle ~ *D'alu lui Miluș* [88] (k., sz.). — A *Kerekesé* [105] közelében található terület neve. Tulajdonosa egy Dénes Mihály nevű öreg ember, kit gyermekkorától *Milus* < r. Mihálys 'Mihályka' néven becőznek. Ismerik e helyet *Milus hegye* néven is. A rumének használta elnevezés ennek felel meg.

Molosz ~ *Molos* [58] (sz.). — A Szamos partján található iszapos terület neve. A magyar lakosság is a ruménektől hallott néven nevezi. A két nyelvi alak közt az eltérés mindössze annyi, hogy a magyarok az első szótagot hangsúlyozzák, a rumének pedig az utolsót. A név egyébként a r. *māl*

'iszap' szóval azonos, melynek Moldvában *māl*, Erdélyben pedig *mol* változata van [vö. GÁLDI LÁSZLÓ, Oláh nyelvjárási elemek a magyarban: MNy. XXXVII (1941), 359].

Móra Andris bungortja *Mór' Andris bungartja* ~ *Bungaru lui Mor' Andriș* [145] (gyü.). — A Kácsor hegye [146] és a Sipos [144] közt terül el. A név a hely egykori tulajdonosának, egy Móra András nevű gazdának az emlékéül őrzi. A gyümölcsös jelölésére szolgáló *bungort* szóról l. Csató bungortja. A rumén lakosság a magyaroktól hallott nevet vette át, illetőleg fordította le.

Morgó *Mörgő* ~ *Murgău* [134] (szö., gyü.). 1864: *Mozgó* [K.]. — A Nyáros [130] tetejében található. A hagyomány szerint azért nevezték el így, mert régen, amikor még erdő borította, állandóan zúgott, morgott a szél fúvásától. Kalotaszegen is előfordul helynévként [KszgHn. 346]; az ország egész területén gyakori helynév. A rumén lakosság átvette a magyaroktól hallott nevet.

Morgó útja *Mörgő útja* ~ *Druma Murgăului* [135]. — A Morgó felé vezető dűlőút neve. A rumén lakosság lefordította a hely magyar nevét.

Morgó ösvénye *Mörgő ösvénye* [137]. — A Döcsői útból a Morgó felé vezető ösvény neve. A név utótagja régebbi hangállapotot őrzi.

*Mozgó. E Kádár 1864-ből említtette adat minden bizonnyal a Morgó név elírása vagy sajtóhiba révén keletkezett alakja.

Mózsa temető [103]. — A reformátusok temetőjének egy Mózsa Sándor nevű földbirtokos sírja körüli része [Vö. KÁDÁR, j. m. 78].

*Nagynyilak. Kádár említi 1864-

ből. A földosztás ősi, nyílászáróval történeti módjának emlékét őrzi. Ma ilyen nevű hely nincs a falu határában.

*Nagyszamos. 1717: *Nagy Szamos* [Beth.]. — A falu határát érintő s a lakosságtól *Szamos* néven ismert folyóvízre vonatkozó okleveles adat.

*Nagyszőlő (sző.). 1672: *Nagy szőlő* (sző.) [Beth.]. — Ilyen nevű hely ma nincs a falu határában. A név feledésbe merülésének valószínűleg az e helyen üzött szőlőművelés abbahagyása volt az oka. Adatok híján helyét nem tudom meghatározni.

Nyáras *Nyáros ~ Naroš* [130]. (k., sző.). 1864: *Nyáros* [K.]. — A Morgó szomszédságában található. Egykor nyárfás terület lehetett. Az OklSz. szerint *nyáras*, *nyárjas*, *nyárras* 'populetus, pappelwald' szavunk régen is előfordul helynevekben. Kalotaszeg történeti és jelenlegi helynévanyagában is gyakori [KszgHn. 443]. Néprajzi szempontból is fontos adat. Az árpástói néprajznak azt a sajátosságát tükrözi, mely szerint az *á* után következő *a*-t zártabb *q*-nak ejti. Ez az *a* aztán a zártabbá válás fokozódásával átalakulhat *o*-vá. A rumén lakosság a magyar nevet használja.

Nyáras útja *Nyáros útja ~ Drumu Naroşului* [131]. — A Nyáros felé vezető dűlőút neve. A rumének a magyar nevet fordították le.

Oláh-temető *Olátemető ~ Tsin-tirim* [102]. — A falu görög katolikus román lakosságának temet-

kezési helye. A rumén név a m. *cintere* átvétele.³⁰

*Oldal alatt. 1759: *Az oldal alatt* (sz., k.) [B.]. 1774: *Az oldal alatt* (sz.) [B.]. — Feledésbe merült név.

*Oldal aljában. 1774: *Az oldal aljában* (sz.) [B.]. — Az előbbi név változata. Ma ezt az elnevezést sem ismerik a faluban.

*Omlás felé. E Kádár említette okleveles adat (1622-ből való) a falu határának a mai Omláslya község felé eső részét jelölhette, de lehet, hogy a ma *Szakadás* néven emlegetett omladék környékét nevezték így.

*Omlásalji határszélben. 1754: *Az omlásalji határszélben* (sz.) [SzEm.]. — A falu határának az omlásalji határral érintkező része. Ma ez az elnevezés nem hallható a faluban.

Országút *Országút ~ Drumu tsári* [1]. 1754: *országútja* [K.]. 1759: *Az ország útján által Rugóban* (sz.) [B.]. — A falun áthaladó megyei út neve. A rumének használta név szó szerinti fordítása a magyar elnevezésnek.

Öri berek [39]. — Az Öri határ nevű hely fás, bokros része.

Öri határ *~ Infa Urului* [38] (sz., k., l.). — A falu határának a szomszédos Felőr határával érintkező része. A szájhagyomány szerint sokáig vitás volt, hogy hová is tartozik. Az árpástóiak megesküdtek, hogy az övék volt mindig, s azóta zavartalanul birtokolják. A vitára, ha hihetünk a szájhagyománynak, minden bizonnyal a Szamos mederváltoztatása szolgáltatott okot. E területet egyéhként ne-

³⁰ Vö. Tamás Lajos, A magyar eredetű rumén kölcsönszavak művelődéstörténeti értékelése: ETL. évkönyve. 1942. 373. és kny. 27., továbbá tölem A rumén nyelvvelas első három kötetének magyar eredetű anyaga: ETL. évkönyve. 1940–41. 128. és kny. 12.

vezik *Horgos*-nak is. A hely rumén neve Felőr rumén nevéből képzett. A falu rumén neve viszont a magyar névre vezethető vissza: m. *Őr* > r. *Urju*.³¹

Őri határ útja *Őrihatár útja* ~ *Drumu dinfa Uriului* [40]. — Az Őri határ felé vezető dűlőút neve.

*Pad. 1622: *Padon*. 1754: *pad* [K.]. *Pad* (sz.) [SzEm.]. — Ma ilyen nevű hely nincs a faluban, csak *Kispad*. E térszíni viszonyokat kifejező név minden bizonnyal a ma *Pogyérj* néven ismert terület régi neve lehetett (Vö. a dolgozat bevezető részével s a *Pogyérj* címszó alatt mondottakkal).

*Pados. Kádár említi 1864-ből. Ma ezt az elnevezést sem ismerik.

*Padszurdok. A címszóban foglalt elnevezést Kádár említi 1622-ből. Előtagja az előző helynevekben is előforduló *pad* 'lapostejű', meredekoldalú földemelkedés', utótagja pedig 'szűk völgy' jelentésű s a nyelvjárások egy részében ma is élő *szurdok* ~ *szurduk* szavunk [Vö. HótfTfn. 17. KszgTfn. 45].

*Pál bérce. 1622: *Pál bérce* [K.]. — Feledésbe merült helynév. Adatok híján nem tudom tőrképvázlatomom elhelyezni.

Palló ~ *Paloba* [167] (sz., l.). 1864: *Palló* [K.]. — Nagy árok a Barnamica [165] közelében. Régen palló lehetett e helyen. Amint a következő címszó alatt közölt okleveles adatból kitűnik, már 1643-ban is ismerték e helynevet. Hasonló helynév Kalotaszegen több is van [Vö. KszgVizr. 21—2. KszgHn. Mutató]. A rumén lakosság hasz-

nálta elnevezés a magyar név -ba határozóragos átvétele [vö. MNy. XXXV. 112, XXXVII. 112, 122 és XL. 63].

Palló bérce *Palló birce* [169]. 1643: *Paló Bercze*. 1754: *Pallo-bercze* [K.]. A *Pallo bertzin* [SzEm.]. — Palló felett emelkedő magas domb neve. A név utótagja a hely térszíni formájára utal, általában domb vagy hegy nagyságú földemelkedést jelöl. Helynevekben gyakran előfordul [KszgTfn. 17—8. HótfTfn. 7].

Palló útja *Pallóútja* ~ *Drumu Palobdi* [166]. — A Palló felé vezető dűlőút neve. A rumének használta név előtagja a r. *drum* 'út' szó határozott névelős alakja, utótagja viszont a magyarból kölcsönzött *Paloba* helynév genitívuszi alakja [vö. MNy. XXXVII. 112].

Pap kertje *Pap kertye* ~ *Grădina lui popa* [91] (sz.). — A görög katolikus egyház papi javadalmasására szolgáló kis terület neve a falu Omlásalja felé eső végében. Régebben kertként művelték, ma szántó.

Pap pusztája *Pappusztája* ~ *Pustița lui popa* [140]. — Bokros, puszta terület a Keceli hungortja [139] és a Jenő bá erdeje [142] szomszédságában. A református felkipásztor tulajdona, innen a neve.

Pärävágyi ~ *Pärävadi* [94] (ösv.). — A Pogyérj ösvényéből [110] ágazik ki s a falu felé vezet. A névnek nem tudom magyarázatát adni.

Patakon *Patakan* ~ *Pă raie*

³¹ A hangsúlyos m. *ő-ő* > r. *u* hangváltozással kapcsolatban vö. pl. m. *cölöp* > r. *tsuleap*, m. *dögöl* > r. *dogulește*. [L. tőlem: A rumén nyelvatlasz első három kötetének magyar eredetű anyaga: ETI. évkönyve. 1940—41 és kny. 12, 15, 128, 131]. A szóvégi *iu* hangcsoport is megmagyarázható: Az erdélyi rumén népnyelvben az *r* hang elég nagy területen *ri*-nek hangzik (vö. vl. r. *primarul* 'a bíró' a népnyelvben *primáriu*).

[143] (sz., k., gyü.). — A Décei patak [112] közvetlen környéke. A rumén elnevezés a r. *pe* (népies ejtéssel: *pă* '-on, -en, -ön' és a r. *valé* (jésített ejtéssel *valé*) 'patak' szó összetétele. Jelentése tehát egyezik a magyarok használta elnevezés jelentésével.

Pétréa baci árka *Pétréa baci árka* ~ *A lui baci* [90] (á.). — A Sándorika árka [87] és a Godán negye [106] közt található árok. Nevét mostani tulajdonosa apjának, egy *Pétréa baci* gúnynéven ismert árpástói gazdának köszönheti. Állítólag azért csúfolták így, mert egy borjúból (becézve: *boci*) gazdagodott meg. A rumén lakosság is a *baci* gúnynév alapján nevezte el a helyet.

Piac Pijac ~ *Între beseri* [15]. Kis térség a református és a görög katolikus templom közt.

Pircsuj berke *Pircsuj bërke* ~ *Bärku lui Pîrcu* [62] (l.). — Bokros, fűzfás terület. Innen a hely nevének *berek* utótagja. Előtagja tulajdonosának gúnyneve. Állítólag azért csúfolják így, mert az a száva járása, hogy *pîrcs*, *pîrcs*. Az előtag -*uj* végződéséről l. *Ciuj hegye* alatt.

Pógyéréj ~ *Podirej* [109] (sz.). 1754: *Po Podirej* (sz.) [B.]. — A Kaszta [99] felett elterülő, alig emelkedő fensík neve. Kétségtelenül a rumén lakosság alkotta helynevek egyike. A r. *pod* < szl. *podu* származéka s fensíket jelent [Dict. Encicl. II, 964 és Şăineanu, 491]. Mivel a meredek oldalú Kaszta felett terül el, magyarul *Pad*-nak nevezhetnők. Valószínű is, hogy az oklevelekben többször

előforduló *Pad volt e hely régi neve. Akkor még minden bizonnyal magában foglalta a fensík meredek oldalát, a ma Kaszta néven ismert terület is. Később a rumén elem szaporodásával mindinkább kezdett erőrekapni az ugyanazon térszíni viszonyokat jelölő rumén elnevezés is; végül aztán az új név teljesen kiszorította a magyar elnevezést.

Pógyéréj útja *Pogyéréj úttya* ~ *Drumu di pă Podirej* [110] (ösv.). A Pógyéréj felé vezető szélesebb ösvény neve.

Pókaföld *Pókaföd* ~ *Pokafed* [128] (l., sz.). — Dombtető a Láz [133] felett. Valószínűleg személynévi eredetű helynév. Kalotaszegen is gyakran előfordul [KszgHn. 456]. A rumének átvették a hely magyar nevét, azt használják.

Pókaföld útja *Pókaföd úttya* ~ *Drumu Pokafedului* [129]. — A Pókaföld felé vezető dűlőút neve.

***Pokol földje**. Kádár említi 1864-ből. Ilyen nevű hely ma nincs a faluban. Személynévi eredetű helynév is lehet. *Pokol*, *Pokolhid* nevű hely egyébként a szonokdobokai Szászníresen is előfordul.³²

***Polgárföldek**. A címszóban foglalt helynevet Kádár említi 1864-ből. Ilyen elnevezés ma nem hallható a faluban.

***Postaréti**. 1898: „Gyalkos dűlőben egy részt *Postarétnek* hívják” [K.]. — Feledésbe merült helynév. Kádár II, 806. említi, hogy 1787-ben, mikor Árpástón postaállomást létesítettek, a gr. Bethlen-család ajánlotta fel a szükséges szállást s a kívánt szántót és kaszálót. 1799-ben visszavonta ado-

³² SZABÓ T. ATTILA, Níres-Szászníres település-, népiség-, népesedés- és helynévtörténeti viszonyai a XIII-XIX. században: EM. 1937: 257. és kny. ErdTudFüz. 91. sz. 64.

mányát, 1821-ben az út rosszasága miatt az állomást is áteszik a szomszédos Csicsókeresztúrra. A rét neve azonban még 1898-ban ismert volt.

*Preutyászájéba ~ *Înta lui preutasa* [25] (gyű.). — Egy öreg rumén papné tulajdona s az Anda nevű helyben található. Eredetileg szántó volt, nemrég ültették be gyümölcsfával. A név a r. *preoteasă*, népiesen: *preutasa* 'papné' szó határozott névelős alakjából képzett helynév. Az öreg papnét egymás közt a magyar lakosság is *preutyásza* néven emlegeti.

Prípor ~ *Prípor* [46] (sz.). — Lapos terület a Szamos partján a Bonta [41] és a Táblák [53] közt. Rumén eredetű kifejezés. Rendszerint meredek domboldalt jelölnek vele [Dict. Encicl. II, 1005 (orosz *príporu*)]. Săineanu a r. a *prípi* 'sietni' igéből származtatja.

Prungyisor Prungyisör ~ *Prundișor* [49] (sz.). Iszapos, porondos terület a Szamos partján. Neve kétségtelenül a rumén lakosságtól ered. A *prund* 'vízi kavics, porond' szó származékának (*prundiș* 'homok') többszámú alakjából származtatom: *prundișuri* > *prundișor* [Dict. Encicl. II, 1018, Săineanu, 522]. Mivel okleveles adatunk egyáltalában nincs a helynévre, újabban keletkezettnek kell tekintenünk. Valószínűnek tartom, hogy eredeti neve az oklevelek említette **Felső Porond* vagy **Kis porond* lehetett (L. még ott). „

*Rettegi bereknél ~ *La Berku Rătleguluj* (sz., k.). Mindkét változatot az ENMLt. gr. Bánffy Nemz. levéltárának egyik forrása említi 1774-ből. Valahol a rettegi határ szomszédságában lehetett.

*Rettegi határszélben. 1754: „Túl a Vizen a' *Rettegi Határ szélben*“

(ke.) [Szm.] — Ma ezt az elnevezést sem használja a lakosság.

Révi berke Révi bërke ~ *Bärku lui Revi* [36] (k.). — Egy Révinek becézett asszonyé volt. Innen a helynév előtagja. Valószínűnek tartom, hogy a m. *Rebeka* a r. *Reveca* hatása alatt lett *Révi*. A *berek* szóval összetett helynevekkel kapcsolatban vö. Faluberke. A rumén névváltozatot magyarból fordított névnek nézem.

Rétek Rítek ~ *Riturile* [85] (k.). — Lapos kaszáló a Táblák [53] és a Sós [82] közt. *Rét ~ Rit* 'pratum, wiese' szavunk a magyar régiségben is fontos szerepet játszott a helynévképzésben (Oklsz.). Ma is gyakran előfordul helyneveinkben (Vö. HétTfn. 16, KszgTfn. 41—3). Az árpástói ruménbe egyébként nemcsak helynévként került át, hanem köznévként is, akárcsak Erdély többi részében, sőt Moldvában is [vö. Tamás Lajos, i. m. 31].

Román pap felől Romám pap felől [11]. — Kis térség a görög-katolikus lekipásztor 'lakása' előtt.

Samu táblája Samu táblájá [51] (sz.). — Lapos terület a Lajbála berke [55] és a Táblák [53] közt. Nevét részben egykori tulajdonosának, részben fekvésének köszönheti.

Samutáblája útja Samutáblájá útja [52]. — Samutáblája felő haladó dűlőút neve.

Sánc ~ *Šants* [23] (á.). A Borzárkát [156] a Szamossal összekötő mesterséges árok neve. Néhány éve ásták, hogy ne menjen a víz a földekre.

Sáncnál ~ *La Šants* [24] (sz.). Az előbbi címszóban szereplő árok környéke.

Sándorika árka Sándorika árka ~ *Pârdu lui Sándorika* [87]. —

Nagy árok a határ déli részében. Nevét a terület tulajdonosától, egy Székely Sándor nevű gazdától kapta, kit *Sándorika* beceneven emlegetnek a faluban.

*Sebestyén réti. A címszóban foglalt helynevet Kádár említi 1622-ből. Személynévi eredetű név. Adatok hiánya miatt közelebbi nem mondhatunk róla.

*Seszu. 1774: *In Seszu* [B.]. — Adatok híján nem tudom térkép-vázlatomon elhelyezni. A rumén lakosság ma ilyen alakban nem ismeri.

Sípos Sipas ~ Lu Šipos [144] (sz., sző., k.). — A Móra Andris hungortján [145] felül terül el. A név az egykor ott lakó Sípos (Árpáston: Sipas) nevű ember emlékét őrzi. Ma lakásának nyoma sincs már. Pusztla személynévből képzett helyneveink csoportjába tartozik. A rumén lakosság a magyar nevet vette át. A magyar lakosság emlégeti egyébként e helyet *Sipasnál* néven is.

*Somoshegy. A címszóban foglalt helynevet Kádár említi 1864-ből. A névadás alapjául szolgáló növényfajta eltűnésével, megváltozásával a helynév is feledésbe merült. Adatok híján nem tudom térkép-vázlatomon elhelyezni.

Sós ~ Šoš [82] (l., sz.). 1754: sos (sz.) [SzEm.]. — A Csándi szőlője [78] s a Sándorika árka [87] közt terül el. Nevét kötségtelenül talajának sótartalma alapján kapta. Vezetőm szerint sós forrás is volt benne, de tulajdonosa néhány éve betömette, hogy a kútra járók ne tapossák le a füvet. A régiségben és ma egyaránt gyakori helynevezés [OkISz., KszgHn. 466. HétfHn. 243]. A rumén lakosság minden változtatás nélkül átvette a magyarok használta nevet.

Sós dülő Sózs dülő ~ Iugăr. — A ma *Iugărak* néven ismert terület névváltozata (L. ott). Ma már elég ritkán hallható. Szinte szemünk láttára szorítja ki a ruménektől származó *Jugărak* elnevezés.

Sósi híd [84]. — Híd a Sós nevű határrészben.

Sóska ~ Šoška [61] (sz.). — Sós-kút mindjárt a Szamos közelében. Az elnevezés kiterjed a kút közvetlen környékére is.

*Sóskút. 1774: *Sos Kutnál* (sz.). [K.]. Kádár említi 1864-ből is. Valószínűleg az előbbi címszó alatt tárgyalt sóskútra és közvetlen környékére vonatkozó adat.

Sós útja Sós úttja ~ Drumu Šošului [83]. — A Sósra áthaladó dűlőút neve.

*Sörfőző. 1754: *Serföző* (sz.) [SzEm.]. *serföző*, 1864: *Serföző* [K.]. — Ez az oklevelekben fennmaradt név arra utal, hogy a falu határában egykor sörfőző üst is működött.

Styirbuj csorgója Styirbuj csörgője ~ Čurgău lui Štirbu [160]. — Forrás a Forcát [164] és a Kispad [153] közt. Nevét a terület tulajdonosától, egy *Styirbuj*-nak csúfolt Szilágyi András nevű embertől kapta. A gúnynév maga rumén eredetű: a r. *stirb* (népies ejtéssel: *štirb*) 'csorba' és az -uj képző összetétele (L. erről *Cinjehegye* alatt). A rumén lakosság használta név a *Štirbu* gúnynév és a magyarból kölcsönzött *čurgău* kifejezés összetétele.

Styirbuj csorgójánál Styirbuj csörgőjénél ~ La čurgău lui Štirbu [161] (sz., gyű.). Az előbbi címszóban ismertetett csörgő környéke.

Svarc kertje Svārc kertye [98] (gyű.). — Egy Swarc nevű zsidó kertje az Alsótemető [97] szomszédságában.

Szakadás ~ *Păpa* [70]. Szakadékos, meredek oldal a falu Szentmargita felé eső vége közelében közvetlenül az országút mellett. A rumén lakosság használta név jelentése ugyanaz.

***Szalvány**. 1622: *Szalvány*, 1643: *Szalvány* [K.]. — Adatok híján nem tudom térképvázlatomon elhelyezni. Ma ilyen nevű hely nincs a falu határában. Kétségtelenül a régebbi *Aszalvány szóeleji hangvesztéssel keletkezett alakja [Az ilyen alakulásokra nézve l. MNy. XXXVI, 138—9, XXXVII, 121—2, Melich emlékkönyv 367].

Szamos Szamas ~ *Someș* [37]. — A község határát érintő Nagyszamos népi neve. A név eredete ismeretlen [vö. KNEZSA ISTVÁN. Erdély víznevei: ETI, övkönyve. 1942:32—3]. A népnyelvi *Szamas* forma a folyónév *a*-zó alakja.

***Szamos mellett**. 1759: *A Szamos mellett* [B.]. — Valószínűnek tartom, hogy a multban is, akárcsak ma, a folyóhoz való közelséget fejezték ki e kifejezéssel s nem valamely terület neve volt.

Szászút ~ *Sasud* [72] (l.). 1809: *szász út* (patak). 1864: *Szász út* [K.]. — A hagyomány szerint e terület régen a szászoké volt. Valószínűbbnek tartom azonban, hogy személynévi eredetű név. A falu birtokosainak felsorolásában ugyanis 1702—1843-ig állandóan előfordul a *Szász* családnév is [KÁDÁR, II, 74—9]. Kétségtelen, hogy a név eredetileg csak magát az utat jelölte s csak később vált az út környékének nevévé is. Amint az egyik okleveles adatból kitétnék, jelölte az út mellett lefolyó árkot, patakot is. (L. még Szászút árka és Szászút útja). A rumén lakosság a magyar nevet vette át és azt használja ma is. A szóvégi *t* zöngésülését a hely-

határozórag zöngés mássalhangzó-jának hatásával magyarázhatjuk (vö. ebből a szempontból *Szekérút* ~ *Sekereud* címszóval).

Szászút árka Szászút árka ~ *Părău Sasudului* [73]. A Szászút nevű helyből lefolyó árok. Nevezik *Gizáné árkanak* is. A két elnevezés közül kétségtelenül a Szászút árka a régebbi. A rumén lakosság a magyar nevet fordította le:

Szászút hidja Szászút hídja ~ *Podu Sasului* [76]. — Hid az országúton átfolyó Szászút árka felett.

***Szászút pataka**. 1774: *A Szászút Patakánál* (sz.) [B.]. — Okleveles adatunk kétségtelenül a ma *Szászút árka* néven ismert árok környékére vonatkozik.

***Szászút patakánál**. (sz.). — A mai *Szászút árka* közvetlen környékének régi neve (vö. az előbbi címszó alatt közölt okleveles adattal).

Szászút teteje [75] (sz.). — A Szászút felső, kimagasló része. A szomszédos Magyardécsé lakossága *Lonka teteje* néven ismeri.

Szászút útja Szászút útja ~ *Drumu Sasudului* [71]. — A Szászút felé vezető dűlőút neve. E név esetében kétszeri névadással van dolgunk. A mai területnévként használt *Szászút* elnevezés eredetileg ezt az utat jelölhette. Az út neve később kiterjedt az út környékének jelölésére is. A később beköltözhető rumén népelem helynévanyagába már területnévként került át *Sasud* alakban. Mivel a rumén elem előtt a név *út* jelentése nem volt tudatos, az utat külön elnevezte *Drumu Sasudului-nak*. E név hatására aztán a magyar lakosság is külön elnevezte az utat.

Szeglet [57] (k., sz.). — A Molos [58] szomszédságában található, többé-kevésbé háromszög alakú terület neve.

Szekérút ~ *Sekereud* [80] (k., sz.). 1622: *Zekérutba*. 1643: *Szeker-út*. 1754: *Szekérút* [K.] *Szeker út* (sz.) [SzEm.]. 1864: *Szekérút* [K.]. — Akárcsak a Szászút, eredetileg ez is csak magát a szekérrel járható utat jelölte s csak később vált területnévvé. Régi okleveleinkben is mint útnév fordul elő. (vö. OklSz.). A rumén lakosság a magyar nevet vette át. Ezt a ruménség nyilván a nagyon gyakran hallott *Szekérúdba* ragos helynévalakokból vonta el.

Szekérút útja *Szekérút útja* ~ *Drumu Sekereudului* [81]. — A Szekérút felé vezető mezei út neve. A név alakulására l. a. *Szászút útja* címszó alatt mondottakat.

*Sziget. 1754: *A Szigeten* (sz.). 1774: *A Szügetén* (sz.) [B.]. — A Szamos hirtelen hanyarulatában, szinte szigetszerűen körülzárt terület neve lehetett. Ma nem hallható a faluban.

Szőlők alja *Szölők āja* ~ *Sub dži* [115] (sz., k., szö.). — A Gróf szőlője akutt található szőlő. Nevét fekvésének köszönheti. Ugyanezt a szemléletet tükrözi a rumén lakosság használta elnevezés is.

Szőlőkalja útja *Szölőkāja útja* ~ *Drumu dži* [123]. — A Szőlők alja felé vezető út neve.

Szőlőtető *Vāru dži* [113] (sz., l.). — A Grófszőlője felett található a Bancsikó rétje [117] és a Căuj hegye [114] között. Nevét fekvésének köszönheti. Lehet, hogy régen a domboldalnak ebben a részében is volt szőlő. A rumén lakosság a magyar nevet fordította le.

*Szőlőtorok. 1622: *Zölőtorokba* [K.]. — Feledésbe merült helynév. Valahol a Szőlők alja táján lehetett, de ma már másképp nevezik.

*Sztrimture. 1754: *Lă Sztrimture* (sz.) [B.]. — Valamelyik rumén

származású bevalló szolgáltatotta okleveles adat. Ma nem használja a rumén lakosság.

*Tabalas [126] (szö.). 1754: *tabalás* [K.]. A *Tabalásban* (sz.) [SzEm.]. — Magas domb a Cichegy [127] közelében. Nevét nem tudom értelmezni.

Táblák ~ *Tablă* [53] (sz., k.). — Sík terület a Szamos partján a Samutáblája [51] közelében.

Tálámnyír ~ *Talamir* [28] (sz.). A Keresztúri rét [34] és a Csűrök [20] közt található terület neve. Kielegendően értelmezni nem tudom. Nem lehetetlen, hogy a szl. *Talamir* ~ *Talamir* személynévből képzett helynévvel van dolgunk. Ennek magyar N. *Talamir* alakja kerülhetett a rumén népnyelvbe *Talamir* formában. Kalotaszegen ilyen alakban ugyan nem, de *Talamir* alakban gyakran előfordul [Kszg-Hn. 121, 125—6].

Tamás bá felől *Tamázs bá felől* ~ *Pă de bađa Tomaș* [14]. — Kis térség az állami iskola közelében egy *Tamás* nevű ember boltja előtt.

Téglás árka *Téglás árka* [92] (szö.). — Személynévi eredetű helynév. A hely egykori tulajdonosát hívták *Téglás*nak.

Téglás-szőlő [93] (szö.). — Egy darab szőlő az előbbi árok mellett. Nevét ez is ugyanattól a Téglástól kapta.

Templomok köze ~ *Între bese-riș* [16]. — Az országút *Binygyá-né előtt* néven ismert részének névváltozata.

*Térben. 1774: *A Térben* (sz.) [B.]. — E tér 'síki terület' szavunkból képzett s feledésbe merült helynevet nem tudom térképvázlatomon elhelyezni. Az ilyen fajta helynév

Kalotaszegen igen gyakran előfordul [KszgHn. 477].

Tó [56]. — A Szamos holt ágának mai neve. Régi neve: *Holt víz*. Csak nagy esőzés esetén van benne víz.

*Tó helyben. 1774: *A Tó helyben* (sz., k.) [B.]. — Valószínű, hogy okleveles adatunk az előbbi címszóban tárgyalt *Tó* nevű helyre vonatkozik.

Túl a szakadáson *Túl a Szakadason* ~ *D'in djos de Ripă* [69] (k., gyű., sz.). — A Szakadáson [69] túl elterülő határrész neve. A rumének használta név a magyaroktól hallott elnevezés fordítása.

*Túl a vizen. 1754: *Tul a Vizen* a' Rettegi Határ szélben (k.) [SzEm.]. — E név a határnak a Szamoson túli, tehát Retteg felé eső részét jelölhette egykor.

*Turiben. Kádár említi 1622-ből. Értelmetlen helynév alak. Nem lehetetlen, hogy a feledésbe merült **Térben* nevű helynév elírásával van dolgunk.

*Újtó. 1622: *Uytho* [K.]. — Valamelyik azóta kiszárad tóra vonatkozó okleveles adat. Ilyen elnevezés ma nem hallható a faluban.

*Újtóban. (sz.) 1662: *Uy-Tóh-ban* (sz.) [K.]. — Az előbb említett tó közvetlen környéke. Ma ez az elnevezés sem ismeretes a faluban.

Vágott [136] (gyű.). — Az *Étyházbungártya* nevű hely névváltozata. Ezelőtt mintegy húsz évvel még erdő volt a helyén.

Vajdápa *Vajdápa* ~ *Vajdapă* [122] (sz., sző., gyű.). — 1754: *Vajda vápa* [K.]. *Vajda Vápa* (sz.)

[SzEm.]. 1864: *Vajda vápa* [K.]. — Teknőszerű mélyedés a Pogyérj [109] és a Patak [143] közt. A név, mint az okleveles adatainkból is látszik, a *Vajda* családnév és a köznyelvből s nyelvjárások egy részéből is kihalt *vápa* 'teknőalakú talajmélyedés' szavunk összetétele. *Vajda* nevű lakos ma nincs ugyan a faluban, de Kádár 1566-tól 1769-ig többször említi [I. m. 70, 72, 75—8]. *Vápa* szavunk egyébként gyakran előfordul helynevekben [Vö. HétTfn. 19., KszgTfn. 49]. A *vápa* köznév első szótagjának lekopását hangsúlytalan voltával is magyarázhatjuk. Nem lehetetlen azonban az sem, hogy a *Vajda vápa* ~ *Vajdápa* rövidülés a rumén népnyelvben ment végbe s onnan kölcsönözte aztán vissza a magyarság.³³

*Vale Szaszuduluj. 1774: *La Vale Szaszuduluj* (sz.) [B.]. — A ma Szászút-árka néven ismert árok régi rumén neve. Ma a rumén lakosság *Părău Sasuduluj* néven ismeri.

Vérdzsél berke *Vérdzsél berke* ~ *Prundu lui Verdzel* [47] (be., l.). — A Pripor [46] és a Szamos közt terül el. Bokros, fűzfás terület; a név utótagja erre vonatkozik. Előtagja gúnynév. Az árpástói rumén népnyelvben *verdzel* — 'a fonóban rendezett vig este'; ilyenkor esznek, isznak, mulatnak. Hogy ez hogyan vált az illető gúnynevévé, nem tudom megmagyarázni. Nem lehetetlen az sem, hogy a r. *Virgil* (magyarosan ejtve: *Vérdzsél*) keresztnév a név előtagja. A rumének

³³ SZABÓ T. ATTILA, MNy. XXXVIII (1942), 124. a kolozs megyei Bádokból közli a *Cicapa*, *Cucapa* helynevet, mely a *Cic vápa* összevonásából keletkezett. A helynév utótagja jelentésének elhomályosulása s a két tag összeolvadása szerint is a rumének nyelvhasználatában ment végbe.

használta elnevezés részben más szemlélet eredménye. Ok a talaj porondos, homokos volta alapján nevezték el a területet.

Virtáné árka *Virtáné árka* [154] (á.). — Árok a Virtáné hegye közepében. A helynév előtagja rumén személynév.

Virtáné hegye *P'a lui Vîrtăie* [157] (l. gyű.). — Domb a Kispad [153] és a Borzaárka [156] közt. Egy Vîrta nevű rumén ember feleségéé. Innen a hely neve. A rumén lakosság használta név is személynévi eredetű: a *Vîrta* családnév és a ruménben oly elterjedt *-oae* képző összetétele. E képző azt jelzi, hogy az illető személy feleségéről van szó. — E helynév helyett a *Virtánéje* névváltozat is hallható.

Víz közt *Viz közt ~ Între ape* [171]. 1774: *Viz közt* (k.) [B.]. — A Szamos egyik kanyarulatában található a Gyálkos [50] és a Pripor [46] közt. A rumének használta elnevezés jelentése mindenben egyezik a magyar név jelentésével. *Víz* szavunk egyébként a régiségben is gyakran előfordult helynevekben [Oklsz.]. Hasonló helynév Kalotaszegen ma is gyakori [vö. KszgHn. 490].

*Víz köze. Kádár említi 1864-ből. Minden bizonnyal a ma *Víz közt* néven ismert helyre vonatkozó okleveles adat.

*Záton, 1754: *záton* {K.}. *Záton* (sz.) [SzEm.]. — E feledésbe merült helynév 'piscina, insula, fisch-teich, insel' jelentésű *zátony* kifejezésünket őrizheti. A magyar régiségben gyakran előfordult helynévként [Vö. Oklsz. 1112].

*Záton árka. A címszóban foglalt helynevet Kádár említi 1622-ből. Ez is feledésbe merült, akár csak az előbbi elnevezés.

*Záton kerülete. Kádár említi 1754-ből. Ma erre a névre sem emlékszik senki.

*Záton kerülete mellett. 1754: *A Záton kerületi mellett* (sz.) [SzEm.]. — Ez is feledésbe merült név.

*Záton mögött. 1754: *Záton megelt* (sz.) {B.}. — A *Záton* névvel jelölt terület mögött elterülő határ-rész jelölésére szolgált egykor.

*Zsiga dombja alatt. 1774: *Siga Dombja alatt* (sz., k.) [B.]. — Személynévi eredetű név. A ma ismeretlen *Zsiga dombja* helynév jelzette terület alatt elterülő határ-részt jelölte egykor ez elnevezés. Ma nem hallható a faluban.

81. György Lajos: Anyanyelvünk védelme — 120.—
82. Grandpierre Edth: A kolozsvári Szent Mihály-templom története (34 képpel) — 1500.—
83. Balogh Ernő: Dr. Szádeczky-Kardoss Gyula — — —
84. Kuzsaca Sándor: Históriai ének Boeskey Istvánról — — —
85. Révész Imre: Mólus és Kálvin — 250.—
86. Szabó T. Attila: Zilah helynévtörténeti adatai a XIV—XX. században — — —
87. Lakatos István: Az új magyar műzene — — —
88. Rácz Károly: A mi regényirodalmunk — 150.—
89. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája, 1935. év — 150.—
90. Munkai István: Romániában az 1935. évben megjelent román-magyar és magyar időszakos sajtótermékek címjegyzéke — 300.—
91. Szabó T. Attila: Níres—Szásznyires település, népiség, népesülés és helynévtörténeti viszonyai a XIII—XX. században — 120.—
92. Jancsó Elemér: Nyelv és társadalom — — —
93. Gyárfás Elemér: Gyárfás Elek útműve — 1844-ből — — —
94. József Károly: Magyar irodalmis megmozdulások Cluj-Kolozsváron (1798—1861) — — —
95. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája, 1936. év — 300.—
96. Kántor Lajos: Czuczor gróf Wass Ottó, az Erdélyi Múzeum-Egyesület nagy jótevője (4 képpel) — 200.—
97. Szabó T. Attila: A transylvan magyar társadalomkutatás — — —
98. Lakatos István: A román zene fejlődés-története (5 képpel) — 400.—
99. Szabó T. Attila: Kelemen Lajos tudományos munkásságának negyven éve (1897—1937) — — —
100. György Lajos: Dr. Bittay Árpád életrajzi adatai és tudományos munkássága (1 képpel) — 150.—
101. Szabó T. Attila: Dés helynevei (2 térképvázlattal) — 250.—
102. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája, 1937. év — 300.—
103. Makkai Endre—Nagy Ödön: Adatok a néphagyományaink ismeretéhez — — —
104. Szabó T. Attila: Báborny története és települése (68 képpel) — 600.—
105. György Lajos: Az „Erdélyi Múzeum” története (1874—1937) — 300.—
106. Fábán Béla: Nagykund helynevei — 130.—
107. Hecsepi János—Szabó T. Attila: Levéltári adatok faiparészfűtők történetéhez I. Palotemplomok és haranglábok — 300.—
108. Szabó T. Attila: Levéltári adatok faiparészfűtők történetéhez. II. Székelykapuk és fűzárak — 250.—
109. Kristóf György: Az erdélyi magyar vidéki hírlapirodalom története a kiegyezésig — — —
110. György Lajos: Dr. Rajka László élete és tudományos munkássága — — —
111. Lakatos István: A muzsikás-Ruzitskák Erdélyben — — —
112. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája 1938. év — 350.—
113. Domokos Pál Péter: Zemlén János kéziratos énekeskönyve (XVII. sz.) — 350.—
114. Szabó T. Attila: A kalotaszegi nagybirtokok jobbágyágának szolgáltatása és szabása (1810—1890) — 350.—
115. Nagy Géza: Geleji Katona István szemléltetése levelei alapján — 120.—
116. Kántor Lajos: Párhuzam az Erdélyi Múzeum-Egyesület és az Astra megalakulásában és korai működésében — 160.—
117. Palotay Gertrud: Arva Bethlen Kata fonálás munkái — — —
118. Imre Lajos: A közművelődés mint társadalmi feladat — 130.—
119. Balogh Artúr: A nemzetek Szövetsége husz évi működésének mérlege — 120.—
120. György Lajos: A magyar nábob — 150.—
121. K. Sebestyén József: A Cenk-hegyi Brassóvár temploma (11 képpel) — 150.—
122. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája, 1939. év — 300.—
123. Szabó T. Attila: Ujabb adatok és pótlások kéziratos énekeskönyveink és verses kézirataink könyvésztéhez — 150.—
124. Ady László: Magyarakpus helynevei (1 térképvázlattal) — 250.—
125. Nyárády E. Gyula: Kolozsvár környékének mozsárvilága (12 képpel és térképpel) — 300.—
126. K. Sebestyén József: Régi székely népi eredetű műemlékeink (130 képpel) — 180.—
127. Biró Vencel: Gr. Bathány Ignác (1741—1793) (1 képpel) — 100.—
128. Biró Sándor: A Tribuna és a magyar országai román közéletének — — —
129. Ferenczi István: Régészeti megfigyelések a limes dacicus északi nyugati szakaszán (12 képpel) — 400.—
130. Hecsepi János: A dési református iskola XVII. és XVIII. századbeli igazgatói és tanítói — 250.—
131. Palotay Gertrud: Régi erdélyi hízmésminta rajzok — — —
132. Tóth Zoltán: Jorga Mihály és a székelyek román származásának tana — 200.—
133. Jakó Zsigmond: Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának műve és feladatai — 200.—
134. Entz Géza: A eszékakeresztúri római katolikus templom — — —
135. Kristóf György: Tudományos intézetek Erdélyben 1919-ig — — —
136. Balogh Ödön: Néprajzi jegyzetek a csángós magyarokról — 300.—
137. Dobozsai László: Székelyzetek egy népművészetről szóló munkához — — —
138. Imre Barna: Mezőbánd helynevei — 350.—
139. Mikó Imre: A törvényhozói összeférhetetlenség — 200.—
140. Biró Vencel: Gróf Zichy Domonkos Erdélyben — — —
141. Entz Géza: A dési református templom (20 képpel) — 300.—
142. Tolnai Gábor: Gróf Lázár János, a Voltaire-fordító — 100.—
143. Hecsepi János: Könyvészeti tanulmányok — — —
144. Nagy Géza: Társadalmi ellentétek a régi erdélyi református egyházban — 150.—
145. Tóth Zoltán: A román történettudomány és a székelyföldi románság kérdése — — —
146. Kelemen Lajos: Radnóti János története — 100.—
147. Szabó T. Attila: Dés települése és lakossága — 250.—
148. Taraszy Sándor: A két Apafi fejedelem — — —
149. Németh Gyula: Körösi Csoma Sándor lelki alkata és fejlődése (1 képpel) — 250.—
150. Entz Géza: Szolnok-Doboka középkori műemlékei (9 képpel) — 400.—
151. Makkai László: Szolnok-Doboka megye magyarsága — — —
152. Györfly István: Erdély virágaltalanjai — 300.—
153. Balogh Artúr: Erdély nemzetiségi kérdései — 200.—
154. Vitéz Zsigmond: Románia magyar irodalmának bibliográfiája 1940-ben és 1941-ben — 150.—
155. György Lajos: A Benigni-könyvtár — 100.—
156. Gáda Ferenc: Gr. Kemény József és Mikó Sándor levelezése — 250.—
157. Makkai László: Az erdélyi románok a középkori magyar oklevelekben — 350.—
158. Vitéz Zsigmond: A Bethlen kollégiumi színjátszás a XVII. és XVIII. században — 150.—
159. Palotay Gertrud—Szabó T. Attila: Mezőségi magyar hízmései (137 képpel) — 1500.—
160. Mikó Imre: A magyar állanyelv kérdése a magyar országgyűlés előtt — 250.—
161. Barabás Andor: Erdélyi városok képeskönyve (22 képpel) — 800.—
162. Entz Géza: A középkori székely művészet kérdései (16 képpel) — 600.—
163. Cs. Bogáts Dénes: Háromszéki oklevél-szójegyzék — 1200.—
164. Kristóf György: Fadrusz Mátyás király és Vörösmari Szép Honkaja — — —
165. Ferenczi István: Csikarófalvi régiségek — 150.—
166. Hecsepi János: Scholabeli állapokat Apáczai Kolozsvárra jövele előtt (4 képpel) — 250.—

167. László Gyula: Erdély településtörténelmének vázlatja Szent István koráig (4 színes térképvázlattal)	450.—
168. Nagy Jenő: Lakodulom a kalotaszegi Magyarvákon	200.—
169. Múzsoltics Amália: A magyarországi bronzkor kronológiájáról	400.—
170. Vita Zsigmond: A nagyenyedi Bethlen-kollégium ifjúságának irodalmi törekvései a reform-korszak kezdetén	250.—
171. Mikes László: A moldvai katolikusok 1646–47. évi összeírása (6 térképvázlattal)	1200.—
172. Jakab Antal: Az erdélyi római katolikus püspöki székhelyének vitája a XVII. században	250.—
173. Kristóf György: Reményik Sándor	200.—
174. Makkai Ernő: Sipos Pál és Kazinczy Ferenc	300.—
175. Mért István: Középkori temelőlélek feltárásáról (8 képpel)	400.—
176. Nagy Jenő: Család-, gúny- és ragadványnevek a kalotaszegi Magyarvákon	200.—
177. Zsóka Gyula: Egy XVIII. századi torockói napló (2 képpel)	250.—
178. Vita Zsigmond: Románia magyar irodalmának bibliográfiája 1942-ben	200.—
179. Palotay Gertrud: A szolnokdobokai Szék magyar himnuszai (68 képpel)	1200.—
180. Márton Gyula: Ördögösűzfűzes helynevei (1 térképvázlattal)	250.—
181. Szabó T. Attila—Gálffy Mózes—Márton Gyula: Huszonöt lap „Kolozsvár és vidéke néprajzi térképéből” (28 térképlappal)	500.—
182. M. Nagy Ottó: Gyarmathi Sámuel élete és munkássága (2 képpel)	600.—
183. Bónis György: Hagyomány és haladás az erdélyi jog fejlődésében	200.—
184. Venczel József: A volt határőrezredek vagyonának sorsa	200.—
185. Balogh Artúr: Hűtlenségi per országgyűlési beszéd miatt	250.—
186. Balogh József: Pákei Lajos rajzai Kolozsvár építészeti emlékeiről (31 képpel)	1000.—
187. Gúth Kálmán: Esemény és valóság Árpád-kori királylegendáinkban	400.—
188. Kovács Ágnes: A kalotaszegi Kereszt-mesekincs	250.—
189. Tórkány-Szűcs Ernő: A juhtartás népi jogszabályai Bátyosváralján	250.—
190. Mikes László: Új erdélyi iudomány	350.—
191. Buzs László: A Szociálista Szovjet Köztársaságok Uniója mint összetett állam	240.—
192. Biró Vencel: A kolozsvári jezsuita egyetem szervezete és építkezései a XVIII. században	300.—
193. † Gergely Béla—Szabó T. Attila: A szolnokdobokai Tóki völgy helynevei	1500.—
194. Jakó Zsigmond: Az elpusztult települések kutatása	350.—
195. Faragó József: A „Remény” harmadik kötetének kézirata	220.—
196. László Gyula: A korszerű régészeti múzeum. (Tanulmányok a kievai Történelmi Múzeum kiállításáról (2 képpel)	380.—
197. Márton Gyula: A szolnokdobokai Árpád-helynevei	1200.—
198. Balogh Artúr: A jobbágyszábadítás egyik lelkes harcosa a reformkorban	500.—

Az árjelzés nélküli számok elfogytak.

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET JOG-, KÖZGAZDASÁG- ÉS TARSADALOMTUDOMÁNYI SZAKOSZTALYANAK ÉRTEKEZÉSEI

1. Csékel István: Teher-e a közigazgatási intézkedéssel kivétel a miniszter saját rendelete alól?	100.—
2. Buzs László: A közigazgatási jogi elhatárolásának kérdése. — Vitéz Móór Gyula: Az állam joga és a magánjog	200.—
3. Schneller Károly: Szórványok és szigetek sorsa Kolozs vármegyében	400.—
4. Csizmadia Andor: Szociálpolitika a reformkori Kolozsváron	250.—
5. Kiss Már: A római jogi gyakorlatok jelentősége a jogi oktatásban. — Személyi Kálmán: Vétességi fokozatok értékelése a római jogban	200.—
6. Magyary Zoltán: A hivatásos közszolgálat megoldatlan kérdései	150.—
7. Buzs László: A büntetés kérdése a nemzetközi jogban	300.—

AZ ERDÉLYI NEMZETI MÚZEUM LEVELTARÁNAK KIADVANYAI

Mikó Imre gr.—Szabó Károly: Erdélyi Történelmi Adatok. I—IV. köt. (1853–1872)	7000.—
A II—IV. kötet külön egyenként	1200.—
Jakó Zsigmond: Erdélyi Történelmi Adatok. V. 1. Adatok a torockói jobbágylázadás történetéhez	600.—
Jakó Zsigmond: Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának múltja és feladatai	200.—
Jakó Zsigmond: Jelentés az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának 1942. évi működéséről	150.—
Jakó Zsigmond: Jelentés az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának 1943. évi működéséről	200.—
Jakó Zsigmond—Valentiny Antal: A torockószentgyörgyi Thoroltzky-család levéltára (két oklevél-hasonmással és egy térképpel)	400.—

**Megrendelhetők az Erdélyi Múzeum kiadóhivatalában
Kolozsvár, Király-utca 14.**

